

Antigone (Ἀντιγόνη) 442/441 eaa.

Traaginen ajattelu II

Antiikin Kreikan klassikot osa III.

Helsingin työväenopiston luentokurssi

Syky 2023: 5.9 – 14.11. Tiistaisin klo 18:45-20:15

Antigone (442/1 eaa.)

Ensiesitys Dionysos festivaaleilla 442/1 eaa.

Aiskhylos: Seitsemän Thebaa vastaan

Eteokles ja Polyneikes surmanneet taistelussa toisensa

Miehet on murhattu, omien käsin toisensa tappoivat.

Yhtaikaa koitti heille yhteinen kohtalo (daimōn koinos)

se johti onnettoman suvun tuhoonsa.

Hautajaiset

Oivoi, minne hautaamme heidät?

Oijoi, sinne missä on suurin kunnia (timios)

Oijoi, Oijoi, isänsä viereen kärsimys (pēma) nukkuu.

Sebastien Norblin, 1825

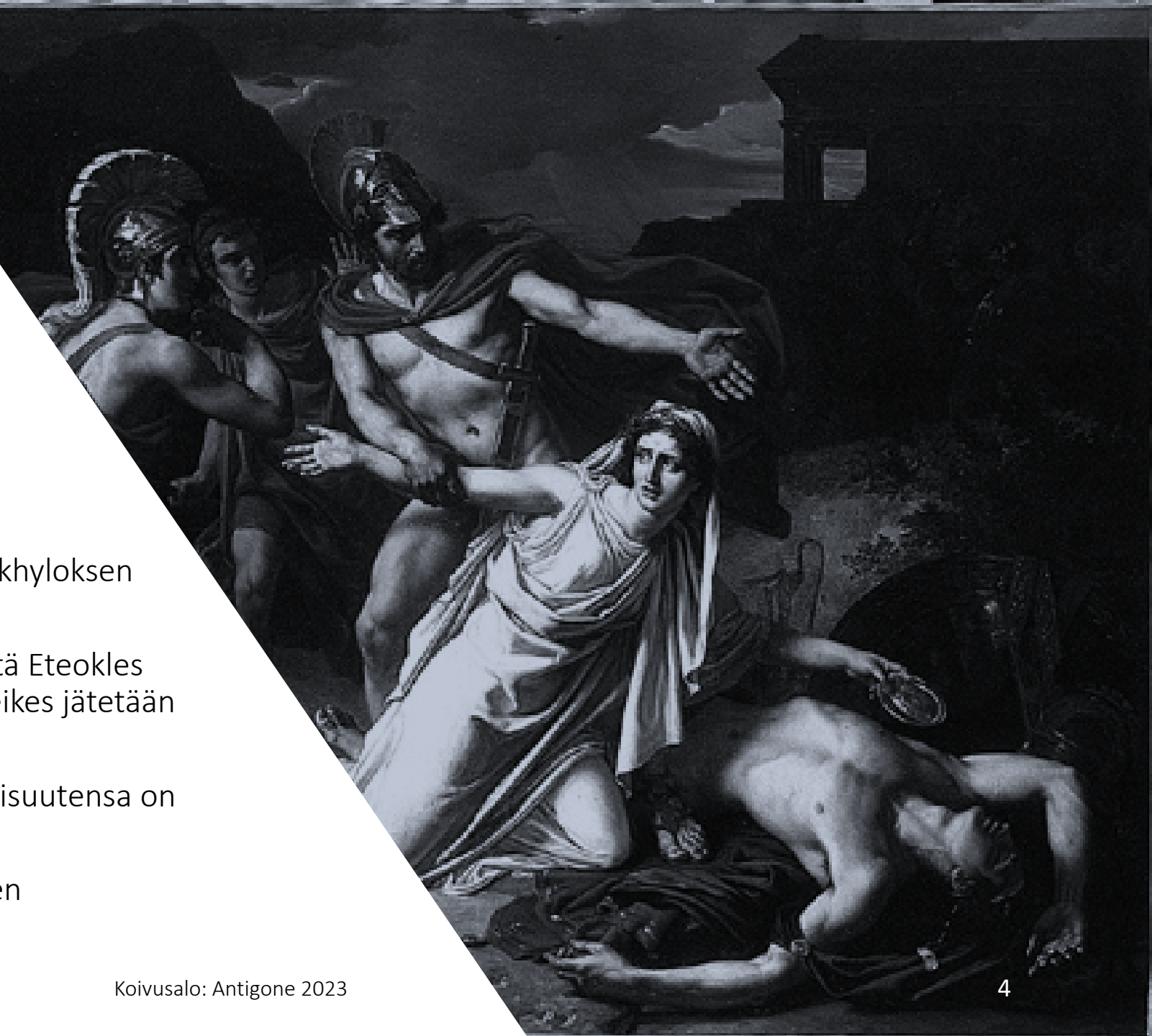
Antigoneen ja Ismene

Myöhemmin Antigone ja Ismene lisätty Aiskhyloksen näytelmän loppuun kuorojen puoliskoihin

Samalla lisätty osa, jossa airut ilmoittaa, että Eteokles saa kunniaakaan hautauksen, mutta Polyneikes jätetään hautaamatta korppikotkille.

Antigone ilmoittaa, että hänen pyhä velvollisuutensa on haudata veljensä.

Lisäys kuitenkin Sofokleen Antigonen jälkeen

Antigone tuodaan Kreonin eteen
vartijan toimesta. Ateenalainen
ruukkumaalaus n. 380-370 eaa.

Antigonen tarina (mythos)

Sofokleen kokonaan keksimä?

Osana myyttistä Labdakosten tarinaa

Ei ole löytynyt viitteitä Antigonen
tarinaan ennen Sofokleen näytelmää

Tarina lyhyesti

Kreon määrää Eteoklekselle kunnialliset hautajaiset

Polyneikes on jätettävä hautaamatta

Antigone suorittaa hautajaisrituaalit Polyneikelle
rangaistuksen uhall

Antigone tuomitaan kuolemaan, elävältä
hautakammioon

Hirttää itsensä – Kreonin poika Haimon tappaa itsensä

Kreonin puoliso Eurydike tappaa itsensä

Kreon on menettänyt oman perheensä

Frederic Leighton. Antigone 1882.

Antigone (Ἀντιγόνη)

Vasta (anti)

Jälkeläinen, siitetty, synnytetty (gónos) – Synnyttämätön

Taipua, joustaa (*gon / -gony*) – Taipumaton

Taipumattomuus koko tragedian ajan

Jatkuva ”hybris”

Kreon (Κρέων)

Kreon - hallitsija (krefōn)

Traaginen käänne ja hybris

Menettää oman perheensä

Oikeustragedia

Kummatkin toimivat oikeuden nimissä

Kuitenkin eri merkitys oikeudella

Kaksi oikeutta

Jumalallinen – Maallinen?

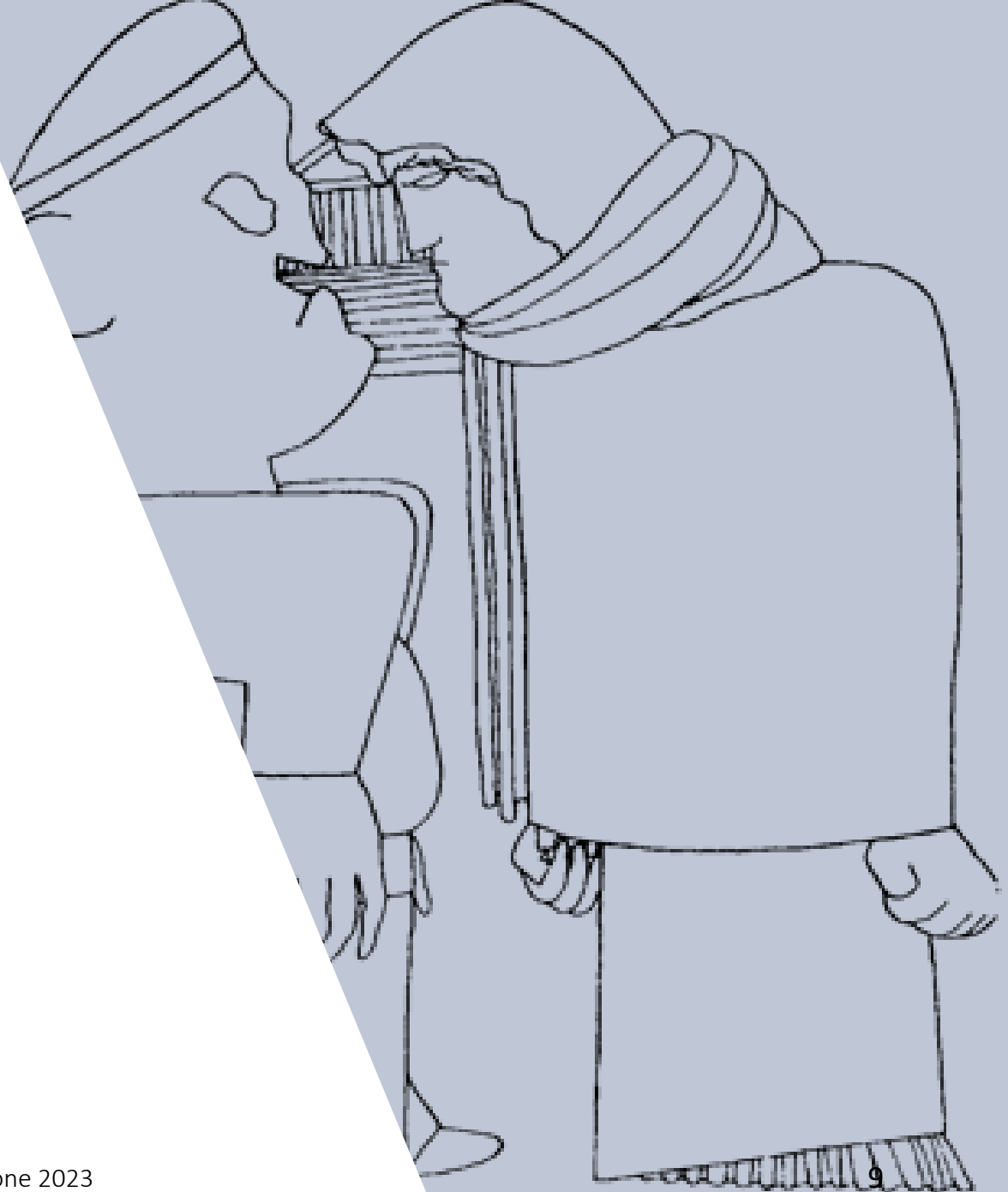
Vanhojen ja uusien jumalien?

Yksityinen (perheen) – Julkinen (kaupungin/valtion)?

Naisen ja miehen ?

Ylimystön - kansan?

Vallan – vastarinnan?

ERIK WOLF
GRIECHISCHES
RECHTSDENKEN

III,1

VITTORIO KLOSTERMEYER
FRANKFURT AM MAIN

Oikeustragedia (Rechtstragödie)

Saksalainen oikeusfilosofi

Sofokles ennen kaikkea poliiksen ja nomoksen, kaupungin ja lain runoilija

Antigone Sofokleen erityisenä oikeustragedia

Oikeuden arkki-tapaus

Oikeuden totuuden ilmeneminen tragediassa

”Oikeuden oleminen tai sen totuus

(käsitän sen kreikkalaisten aletheiana, kätkeytymättömyytenä, jossa kätkeytymättömyyden ja kätkeytyneisyyden, lethe, välinen suhde on jo itse sanassa esillä) ei tässä työssä ole ongelma objektivoituna ja ajattomana olemuksena tai olevana vaan kysymys, johon tuleva vastaus on vastaus vain ja ainoastaan, kun se myös osaa vetäytyä oikealla tavalla uusien kysymysten tieltä.

Tätä kysymystä kysyn oikeutta perustavan oikeustragedian, eräänlaisen oikeuden “arkki-tapauksen”, Antigonen kautta.

Antigonen teatteritotuudet

Rohkeus – laskelmoimaton mahdollisen rohkeus
Tottelemattomuutena, joka ylittää annetun paikan, sijan, aseman ja lain

Oikeus – eettisenä vääntönä oikeus keskeyttää laillisuuden – ei tosiallisena tai normatiivisena objektina vaan jonakin jota kosketetaan lain rajoilla

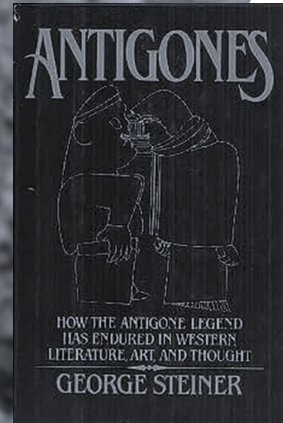
Huoli – ehdoton ainutkertainen solidaarisuus

Neulottu yhteen **eettisessä puhdistautumisessa**, katharsiksessa

ETHICS OF TRAGEDY
DWELLING • THINKING • MEASURING

George Steiner (1929 – 2020)
© Leonardo Cendamo/Writer Pictures
Antigones: How the Antigone Legend Has Endured
in Western Literature, Art, and Thought.

Antigone täydellisenä taideteoksena

”Vuosina 1790–1905 eurooppalaiset runoilijat, filosofit ja tutkijat olivat laajalti sitä mieltä, että Sofokleen Antigone ei ollut ainoastaan hienoin kreikkalaisista tragedioista, vaan lähempänä täydellisyyttä oleva kuin taideteos kuin mikään muu ihmishengen tuotos.

Väite oli konsentriinen. Viidennen vuosisadan Ateena oli asuttanut ja tuonut ilmaisuun ihmisen ylivoimaisuuden. Se oli merkinnyt hänen maallisen neroutensa huippua filosofisissa, runollisissa ja poliittisissa saavutuksissaan.”

Jakob Schlesinger. Muotokuva Georg Wilhelm Friedrich Hegel (1831)
Vorlesungen über die Ästhetik (1835-8)

Antigone

”Kaikista antiikin ja modernin maailman ihanuuksista – ja tunnen ne lähes kaikki kuten ne pitääkin ja voidaan tuntea - Antigone on minusta kaikkein erinomaisin ja tyydyttävin tällainen taideteos.”

Valtio – Perhe

*Suurin vastakohta, jota erityisesti Sofokles käsitteli kauneimmin Aiskhylos edeltäjänään, on **valtion eli eettisen/siveellisen elämän** (sittlichen Lebens) sen hengellisessä universaaliuudessaan ja **perheen luonnollisen etiikan/siveellisyyden välillä**.*

Nämä ovat traagisen esityksen puhtaimpia voimia, koska näiden sfäärien harmonia ja harmoninen toiminta todellisuudessaan muodostavat eettisen/siveellisen olemassaolon täydellisen todellisuuden

Snellmanille traaginen aines

”Tässä on ”Kuningas Fjalarin” dramaattisuus, sen traaginen aines.

Se on siveellisyyden olemassaolon kahden eri muodon, **perheen ja valtion ristiriita**. Molemmat ovat yhtä oikeutettuja, ja toisen laiminlyöminen kostautuu myös kuningas Fjalarille [...] Näiden siveellisten mahtien taistelu on myös antiikin draaman sisältö.

Sofokleen kauneimmissa teoksissa ei mitään muuta olekaan. **Sanoisimme, että jos perheen ja valtion sijaan asetetaan sanat kunnia ja rakkaus, niin samalla on ilmaistu romanttisen ja antiikkisen draaman ero**. Siitä seuraa myös niiden erilainen paatos.

Antiikissa se ei ole haaveilevaa kunnianhimoa ja rakkautta, vaan yksinkertaisesti tunteen- ja vietinomaista hallitsijan oikeutta ja toisaalta perhesiteiden mahtia. Molemmat ovat siveellisiä, jumalallisia, ihmissielun täyttäviä voimia. Siksi antiikissa perhesidekin on pikemmin pyhitettyä tapaa kuin rakkautta. Romanttisen draaman paatos taas on subjektiivisempaa, ritarihenkeä ja haaveilevaa rakkautta. Siitä johtuu antiikin kylmyys ja romantiikan intohimoinen hehku.”

LITTERATURBLAD TILL SAIMA, 31.10.1844/ 14.11.1844

154 KUNG FJALAR AF RÜNEBERG.
 Litteraturblad till Saima 31.X och 14.XI 1844.

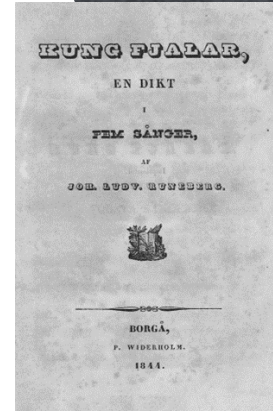
1. All skön konst har det gemensamt, att den skänker hvarje öfverdrifadt sinne en sådd njättning; men tillika äger den sitt fulla värde endast för den, som förmår för sig utreda denna njutnings väsende; detta Hvar-för? hvars bevarande för människan är och blir all upphöjare njutnings källa.

Ikke för att vara en utestående domare öfver, hvad skönet är, ty deröfver dömer litt den omedelbara känslan, icke heller för att vid gifven norm söka binda konstnärens skapelser, ty betraktandet af hans verk kober bedömandet, utan för att gifva intrycket deraf dess förklar- ning och dermed detta djupa, är konstkritiken berättigad. Man tadtlar ofta den allmänna lägen att fulla ömmoden öfver hvarje föreställe i sköna konst, synnerhet inom den sköna litteraturens område; men man bör erkänna sjelfva detta sträfvande för ett samir- kande tecken till bedömning. För att lyckas i ett sådant bedömande, för att deruti uttala något allmännyttigt och förenligt, deruti födnas icke blott en vissträktare bekantskap med konstens alster, utan äfven en på grund af denna kännedom med all tankens skarpa uppgjörd teori.

Så nödvändig denna fördrän är, så lites öfraf af dess upplysande röjes oflast äfven i den vittra kritik, hvilken utprädlar inför allmänheten, bymmerhet kan detta med skäl sägas vara händelsen med den kritik, som för närvarande utår Sverrki tungomali. Vi hafva någoräddes förut nämnt, att i Sverige, sedan de fordrna föoförsterna kemut kritikens synlagas ut sina händer, ett motiveradt bedömande af någon vitter produkt höret till sällsynheter; och i vår tanka visat bland detta länds yngre kritiker ingen annan en grundligare bildning för sitt värf än H-r Hagberg, professor i Estetikens i Lund och utgiffvare af det väl ansedda litterära bladet »Studier, Kritiker och Nossers Till stor afskrämd äger icke Finlands Universitet någon litteratpris för nämnda vetenskap, ehuru den dock under sednaste åren, och med bifall, föredragit af professor i Litteraturhistorien, till hvars vetenskap val äfven vitter kritik höret. Af honom, som tillika disputerat ländets officiella blad, hade man att önska sig ett upplysande yttrande öfver en

Johan Ludvig Runeberg (1804 – 1877). Kung Fjalar : en dikt i fem sånger. 1844

Kuningas Fjalar (1844)

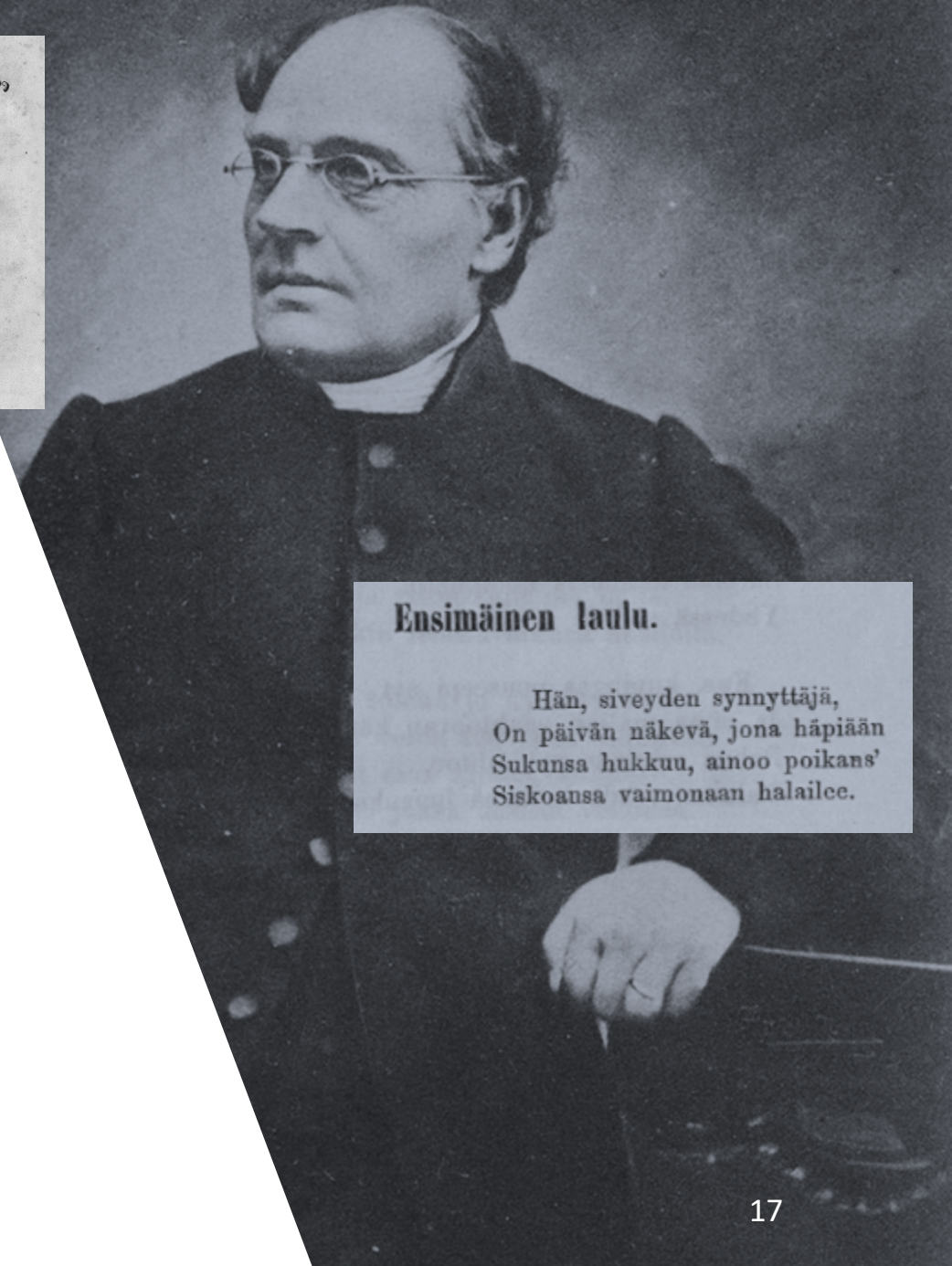
Runebergin inesti-runoeepos Viikinkikuningas Fjalarista

Poika Hjalmar ja tytär Gerda. Tietäjä Dargar ennustaa Fjalarin suvun sammuvan inestiin.

Ja niinpä sitten käy, tytär heitetään mereen, mutta ajelehtii kelttien maahan, jossa kosii prinsessa Oihonnaa, joka onkin oma sisko.

Kaikki tappavat lopulta itsensä

Snellman kritisoi ettei yllä draaman vaan yrittää olla romanttinen runoelma antiikin elementeistä ilman romanttista intohimoa

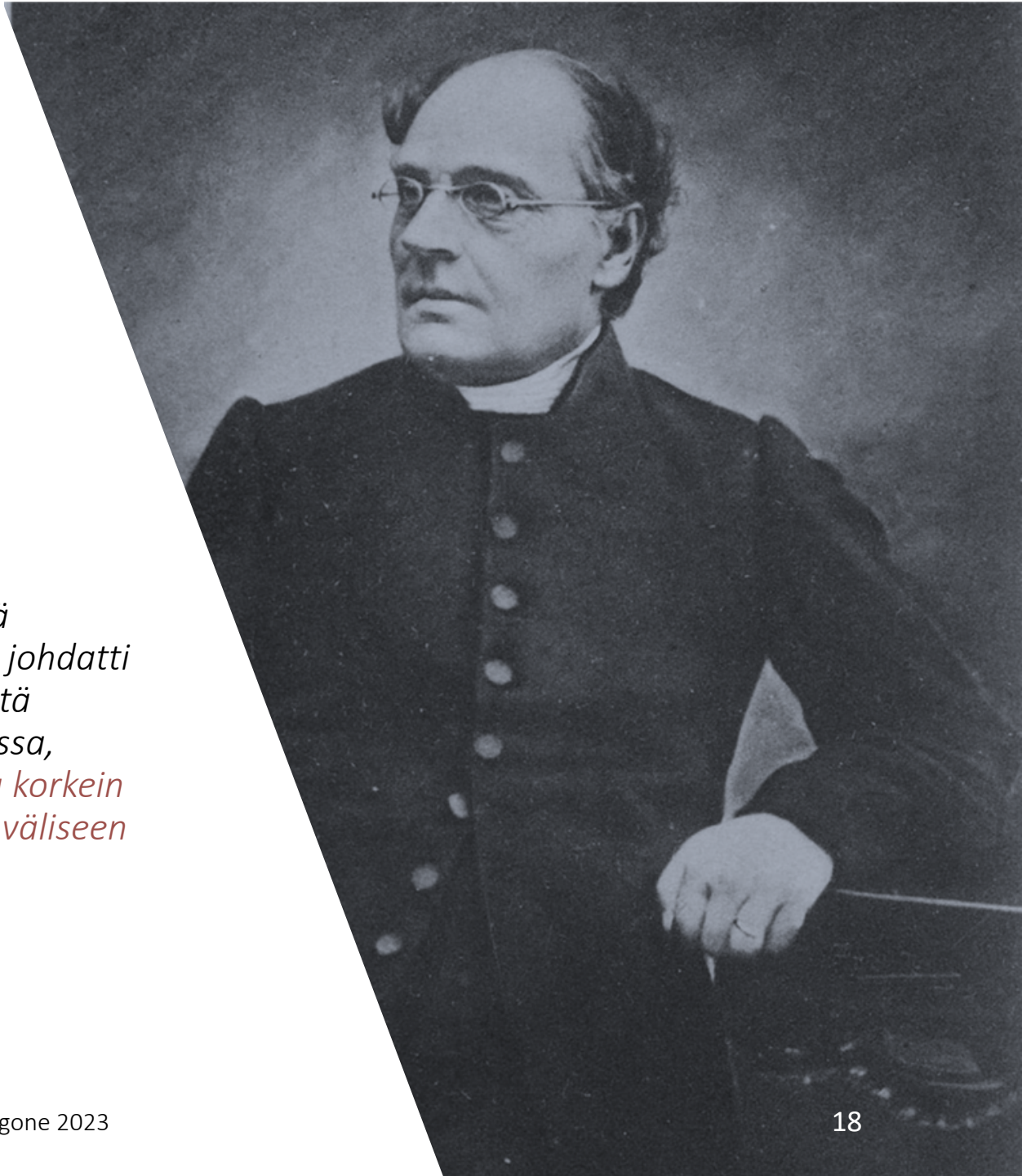
Ensimmäinen laulu.

Hän, siveyden synnyttäjä,
On päivän näkevä, jona häpiään
Sukunsa hukkuu, ainoo poikans'
Siskoansa vaimonaan halailee.

Runebergin vastaus

*”Mutta olisi täysin käsittämätöntä, kuinka Saima saattoi löytää tällaisen näkemyksen, jos ei olisi syytä olettaa, että kirjoittajan johdatti siihen Hegelin estetiikassaan tekemä esitys, jossa väitetään, että Kreikan runollisen taiteen kauneimmissa dramaattisissa teoksissa, useissa Sofokleen tragedioissa ja erityisesti hänen *Antigonessa* korkein intressi perustuisi kahden siveellisen vallan: perheen ja valtion väliseen taisteluun”*

Några ord om poemet "Fjalar" och Saimas kritik öfver det samma. 1845

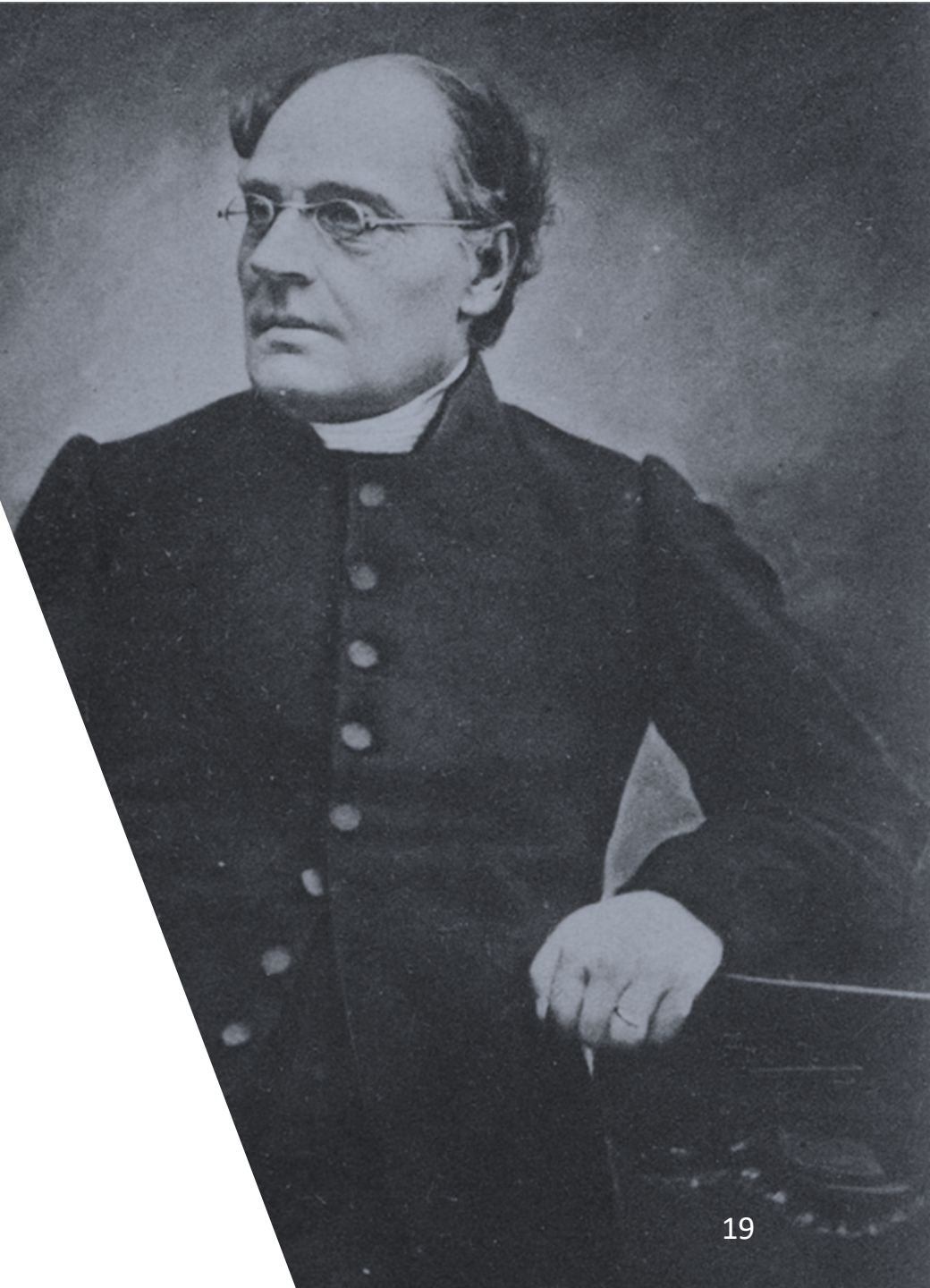
Väittely Antigonestä

*”Jos nyt runoilijan tarkoitus olisi kuvata taistelua perheen ja valtion välillä, niin olisi kaiken järjellisyden nimissä **valtion ja sen edustajan Kreonin pitänyt olla voittaja** ja perheen etu alisteisena momenttina murskautua Antigonen henkilössä.*

Mutta kaukana siitä, Antigone lausuu vielä kuollessaan iloisen vakaumuksensa siitä, että hän kärsii korkean, pyhän asian puolesta, kun taas toisaalta kuningas tultuaan järkiinsä, moittii itseään teoistaan ja valittaa sokeudesta, joka on saanut hänet unohtamaan omaa herruuttaan alkuperältään korkeamman lait.

*Jotta tätä selkein sanoin ilmaistua suhdetta voitaisiin selittää, täytyy draaman perusideaa etsiä aivan eri paikasta kuin mistä Hegel luuli sen löytäneensä. Ja luultavasti löytyisikin riittävän läheltä, jos oletetaan, että **se piilee Kreonin murskatussa ylpeydessä, hänen rangaistuksessaan, sillä hän toimi itsekkäästi pyhää tapaa, jumalallista lakia vastaan.**”*

Några ord om poemet "Fjalar" och Saimas kritik öfver det samma. 1845

Snellmanin vastaus

”Tuskinpa kukaan epäilee sitä, että valtiota ei auteta sivuuttamalla perheen todellinen etu tai etteikö perhesiteen hajoaminen ja hävittäminen tuhoaisi myös valtiota[...] Perheen ja valtion, toisen ja toisen yhteiskunnan välillä voi tietenkin syntyä *näennäisiä yhteentörmäyksiä*. Mutta kuka voisi epäillä sitä, etteivätkö *molempien todelliset edut ole samat ja että ihmisen on täytettävä velvollisuutensa edellistä kohtaan loukkaamatta velvollisuuksiaan jälkimmäistä kohtaan*. Jos hän tekee toisin, niin häneltä puuttuu joko ymmärrystä tai tahtoa ja hän on joko väärinymmärretyn velvollisuuden tai egoismin vuoksi rikkonut sitä vastaan, mikä on oikein. *Jos hänen toimintansa on perustunut egoismiin, on se sitten tietoista tai tiedotonta, niin hän voi joko herättää kauhua pahuudellaan tai sääliä heikkoudellaan, mutta molemmissa tapauksissa hänen persoonallisuutensa kuuluu runoon, kauniin esitykseen, vain siinä määrin kuin hän toimii totuuden ja oikeudenmukaisuuden taistelun ja lopullisen voiton vastavoimana.*”

Ylevämpi myötätunto

”Ylevämpää myötätuntoa hän sitä vastoin herättää silloin, jos hänen jalot intohimonsa johdattavat häntä kohti jaloa päämäärää jommallakummalla alueella ja hän juuri siksi aiheuttaa molempien oikeutuksen näennäisen yhteentörmäyksen.

Silloin hänen taistelunsa ja häviönsä herättävät katselijan syvimmän myötätunnon ja niiden esittäminen on sinänsä ja itselleen kaunista, koska mainittu näennäinen ristiriita on todellista elämää, todellisuuden omaa harhaa. Yksilö näyttää sortuvan yleisen edessä samojen intohimojen vuoksi, joiden kautta hän palvelee yleistä.”

Tyhjä uhma ei objektiivista

Runeberg ”koettaa nimittäin kahden esimerkin, Sofokleen ”Antigonen” ja ”Kuningas Fjalarin” avulla osoittaa, *että sankarin tyhjä ja sisällyksetön uhma riittäisi herättämään myötätuntoa hänen taisteluaan ja häviötään kohtaan.*

Tietenkään runoilijaa ei voi kieltää näin runoilemasta, mutta varmaa on, *että runo ei silloin voi olla kaunis.”*

”Koska Runeberg seuraa *väärää käsitystään perheen ja valtion suhteesta*, hän ei voi tunnustaa, *että mainituissa runoissa olisi mitään näiden välistä ristiriitaa. Hän koettaa antaa niiden motiiveille toisen selityksen ja näin hänen on pakko jättää toimivien henkilöiden päämäärät kokonaan huomiotta, siis sivuuttaa heidän tekojensa objektiivinen puoli.”*

Snellmanin tulkinta Antigonestä

”Antigoneessa” näyttää aivan selvältä [...] että Kreon kieltää hautaamisen ”rangaistukseksi” kaatuneen vihamielisyydestä isänmaata kohtaan. Antigone rikkoo Kreonin kieltoa ja osoittaa siten pitävänsä tapahtunutta rikosta vähäisenä. Mutta näin hän nousee valtion hallitsijaa, siis valtiota vastaan.

Kreon edustaa siten valtion etua kahdessakin mielessä. Mutta valtansa houkuttelemana hän rikkoo pyhänä pidettyä tapaa, jonka noudattaminen on ensi sijassa kuolleen omaisten asia, ja Antigoneen henkilössä hän rankaisee perherakkautta, joka on aivan yhtä oikeutettu kuin valtion etu. Hänen teollaan oli oikeanmukainen tarkoitus, mutta intohimo sai hänet sen vuoksi tuomitsemaan toisen ihmisen yhtä oikeanmukaisen teon.

Mutta Kreon tunnustaa sen oikeanmukaisuuden vasta silloin, kun hänen omaa perhettään kohtaa onnettomuus ja hän saa itse kokea, että perherakkaus on yhtä oikeutettu kuin valtion etu ja hallitsijan valta.

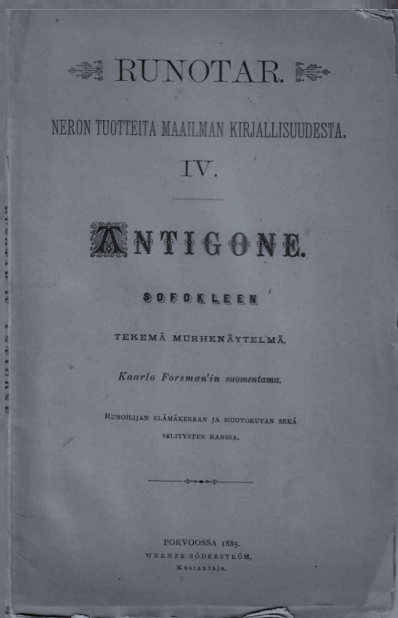
Kaarlo Koskimies (vuoteen 1906 Forsman) 1851 –1918

Antigonen käänös 1885

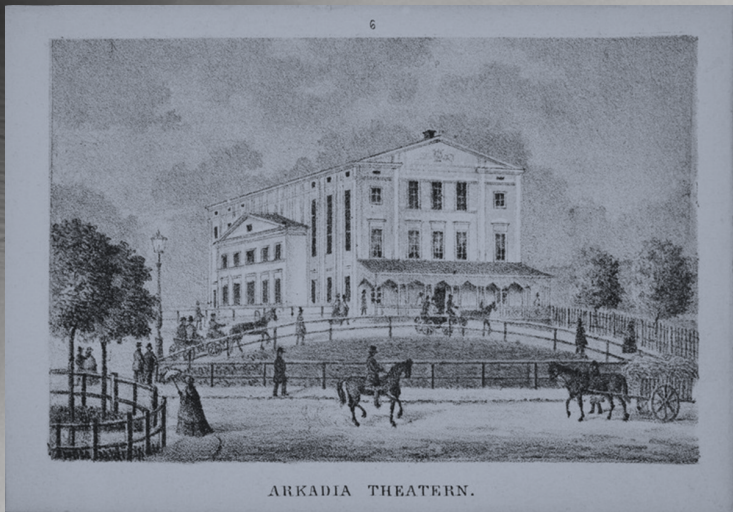
Kaarlo Forsman/Koskimies käänösi 1885

Latinan ja kreikan kielen lehtori Hämeenlinnan lyseossa
1887–1918.

Sofokleen tekemä murhenäytelmä. Kaarlo Forsman'in
suomentama. Runoilijan elämäkerran ja muotokuvan sekä
selitys selitysten kanssa. Werner Södersröm 1885

Arkadia teatteri 1906 Signe Brander

Arkadia teatteri 1861-1908

Nykyisellä Paasivikiven aukiolla

Suomalainen teatteri toimi vuoteen 1902

Antigone ensi-ilta 1901

Ohjaus: Kaarlo Bergbom

Antigone: Katri Rautio, Kreon: Axel Ahlberg.

Esitettiin kymmenesti keväällä 1901

Foto. Signe Brander
Helsingfors. 1907.

Antigone arkadiassa

Arvokkaalla tavalla teatteri lopetti kevätpremierinsä **esittämällä Sofokleen iki-ihanan murhenäytelmän ”Antigonen”**, joka toht. Kaarlo Forsmanin oivallisen suomennoksen kautta jo kauan on ollut tuttu suomalaiselle lukijakunnalle.

Näytelmää on jo ennen esitetty Europan suurilla näyttämöillä ja se on kaikkialla saavuttanut yleisön ihailun. Teatterimme teki siis vallan oikein ottamalla ohjelmistoonsa tämän helleniläiskulttuurin ja -runouden ihanan tuotteen, jonka yleisinhimillisillä aatteilla on kauaskantavuus vuosituhansien läpi.

(Oskar Albin Kallio. Valvoja 5. 1901)

VALVOJA

YHDESKOLMATTI VUOSIKERTA

TOIMITUS:

E. N. SETÄLÄ. ZACH. CASTRÉN. O. A. KALLIO
U. KARTTUNEN. ERNST NEOVIUS.

AVUSTAJIA:

JUHANI AHO. J. R. DANIELSON. J. H. ERKKO
A. V. FORSMAN. HANNES GEBHARD. A. GROTFELT.
HJ. HAHL. O. HANNIKAINEN. SANTERI INGMAN. MIKAEL
A. OSW. KIHLMAN. GUST. KOMPPA. KAARLE
O. MANNINEN. KUST. MELANDER. TEUVO PAKKALA.
O. RELANDER. M. RUTH. W. SÖDERHJELM. K.
O. E. TUDEER. YRJÖ WICHMANN. Y.

Valvoja 5.1901

Antigone sortoajan vastarintana

”Antigone” on näet kreikkalaisista näytelmistä yleensä ja tekijänsä tuotteista erittäin se, jossa meidän käsitystämme loukkaava kohtalon sokea valta vähimmin tuntuu, sillä Antigone uhrautuu ylevän aatteen hyväksi, ja Kreon loukattuaan itsevaltaisella käskyllään ja Antigonen surmalla jumalten sekä ihmisten lakia saa omasta syystä ansaitun rangaistuksen.

(O. A. Kallio Valvoja 5. 1901)

Raution parahin ja kaunein rooli

Antigonea näyttelee Suomalaisessa teatterissa rwa Rautio ja tekee sen **ihan kreikkalaisen ihanasti**. Hän on silminnähtävästi uhrannut paljon työtä, tutkimusta ja syventymää harkitsemista tämän osan luomiseen, samalla kun hän lämpimällä innostuksella tuntuu siihen antauneen. Läpi koko hänen esityksensä **käy puhdas, wilpoinen virtaus antiikin henkeä**. Tyynesti suloiset, tasasuhteisesti mitatut liikkeet ja plastilliset näytelmän luonteen vaatimat asennot, äänen sointi, jossa kuulemme ylevän ja lujan mielen, jaloimman sisarlemmen ja syvän rakkauden värin, muodostavat mitä ehjimmän ja liikuttavimman luoman. Näytelmän pääkohtauksessa, n. s. paatoskohtauksessa (neljäs epeisodion), missä näemme Antigoneen viime retkellään astumassa hautaholwiinsa loppumaton haikeus sielussaan, ja joka **kohtaus on näytelmän traagillisin, tekee rwa Rautio unhottumattoman vaikutuksen**. Ylipäänsä on Antigone varmaankin rwa Raution kaikkien paraita ja kauniimpia osia — minun tietääkseni parain ja kauniin.

(O. A. Kallio Valvoja 6. 1901)

Adam Poulsen (1879-1969) Kreonina. SL5A 1270 Svenska Teaterns arkiv.

Antigone 1917

Svenska Teaternissa helmikuussa ja huhtikuussa 13 kertaa.

Taiteellisena johtajana tanskalainen näyttelijä Adam Poulsen.

Ohjasi ja näytteli Kreonin roolin.

19-vuotias Gerda Wrede Antigonena

Helsingin kaupunginorkesteri ja mieskuoro Frihetsbröderna.

Mendelssohnin Antigone-sävellys.

Kuoron tuominen näyttämölle.

Berenice Abbott: Jean Cocteau ja Antigonen naamio 1927, Clark Art Institute.

Cocteaun Antigone 1922

Jean Cocteaun tiivistetty moderni Antigone

Émile Colonne Kreonina: Honeggerin oopperan ensi-ilta 28.9.2027 Brysselissä.

Honeggerin ooppera 1927

Jean Cocteaun libretto

Chanelin puvustus ja Picasson lavastus

Coco Chanel (1883-1971)

Puvustus & Lavastus

Coco Chanel: Puvustus

Pablo Picasso: Lavastus

Musiikki: Arthur Honegger

1944, théâtre de l'Atelier, Antigone (Monelle Valentin) ja Kreon (Jean Davy)
1944,

Jean Anouilh: Antigone 1943

Miehitysvallan alla

Kreon yrittää suojella Antigonea, mutta tämän ehdottomuus estää sen.

Vastarintaliikkeen henki

"Sofokleen Antigone, yhä uudestaan luettu ja jonka olin aina osannut ulkoa muodostui äkilliseksi shokiksi sodan aikana [...] Kirjoitin sen uudelleen omalla tavallani resonoiden kokemamme tragedian kanssa."

Eeva-Kaarina Volanen ja Teuvo Puro. Kuva: Suomen Kansallisteatteri

Jean Anouilh: Antigone (1947)

Anouilh buumi Suomessa

Kansallisteatterissa 1947

Eino Kaliman ohjaus

Eeva-Kaarina Volanen nousee tähdeksi

Kreon ja Paasikiven politiikka

Elina Vaara (1903-1980)

Elina Vaaran suomennos 1961

Runoilija Elina Vaara suomensi ruotsinnoksen pohjalta. Vaara tulenkantajiin kuulunut 1924 debytoinut runoilija ja kääntäjä. Aiskhylos suomennos 58-vuotiaana 1961.

Antiikin klassikot. Porvoo: WSOY, 1961.

Josef Svobodan lavasteita, ei Helsingin Antigone

Antigone 1968

Kivimaan perinteinen ohjaus

Epäpoliittinen humanistinen neutraalius

Josef Svobodan radikaalit lavasteet

Ohjaus: Arvi Kivimaa

Lavastus: Josef Svoboda

Puvut: Jindřiška Hirschová

Antigone: Eeva-Kaarina Volanen

Kreon, Theban kuningas: Joel Rinne

Caspar Neher,
Bühnenbilder,
Szenenentwürfe und
Bühnengrundrisse für
das „Antigone-Modell“
von Bertolt Brecht 1948

Antigonemodell 1948.

Bertolt Brecht sovitus Hörderlinin Antigone käännöksestä.
Helene Weigel pääroolissa

Danièle Huillet ja Jean-Marie Straub (1991)

Sofokleen Antigone Hölderlinin käännöksenä Brechtin näyttämölle
sovittamana. 1948, 1991.

Seuraa osittain Brechtin näytelmän valmistelua Berliinissä
Schaubühnessä ja sitten kuvauksissa sen esityksestä
kreikkalaisessa ulkoilmateatterissa Sisiliassa.

Mario Caserini (1874 – 1920)

Antigone 1911

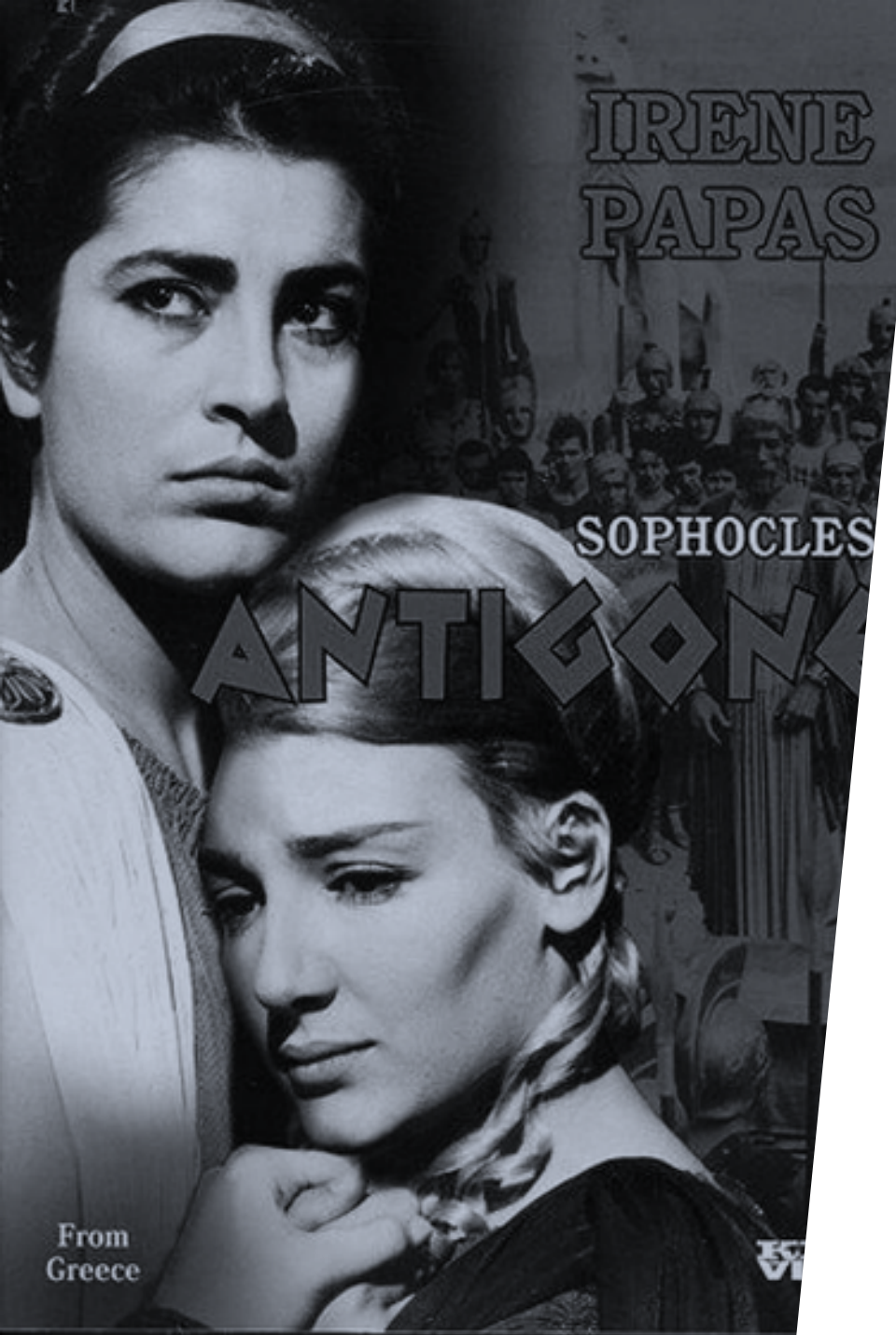
Maria Caserinin yhden kelan lyhytelokuva

Gli amori di Emone e Antigone

Haimonin ja Antigonen rakkaus

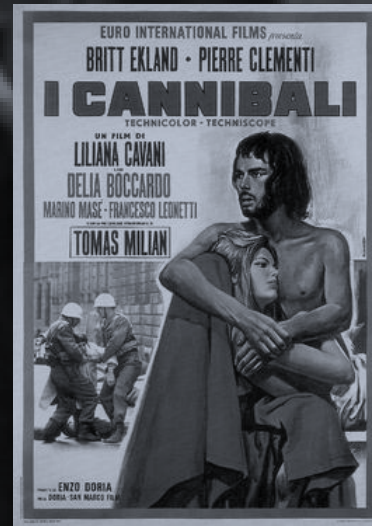
Antigone 1961

Kreikkalaisohjaaja Yorgos Javellasin elokuva

Irene Papas = Antigone

Manos Katrakis = Kreon

Britt Ekland Antigonena

Kannibaalit 1971

Liliana Cavanin elokuva, löyhästi inspiraatio
Antigonesta

Saksa keväällä (1978)

Episodielokuva, Terrorismi kevät 1977

13. Episodi *Die verschobene Antigone*

Ohjaus: Volker Schlöndorff. Heinrich Böllin tarina

TV-pomot pohtivat elokuvantekijöiden kanssa miten toteuttaa tilattu versio ”nuoriso kohtaa klassikot” sarjaan Antigonestä.

Päättävät että liian ongelmallinen aikaamme, hautaaminen, vastarinta (naisterroristit) ja itsemurha kannustaa nuoria väärään.

Nahéma Ricci: Antigone

Antigone (2019)

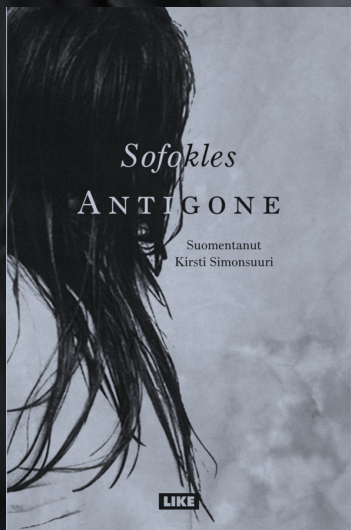
Kanadalaisen Sophie Deraspen elokuva
Maanmuuttajaperhe Montrealissa

Kirsti Simonsuuri (1945 – 2019)

Simosuuren suomennos 2011

Kirjallisuuden tutkija, professori ja kirjailija Kirsti Simonsuuri suomensi kreikasta.

Kantaesitys 2011

Kantaesitys Korjaamolla Kassandra-teatterissa 23.3.2011.

Monikulttuurinen Antigone

Ohjaus: Ritva Siikala. Dramaturgia: Marja Kaarina Mykkänen ja Ritva Siikala. Musiikki: Otto Donner, Pape Sarr, Eija Ahvo, Marika Westerling

Koreografia: Aki Suzuki, Richmond Ghansah,

Rooleissa: Eija Ahvo, Aki Suzuki, Kalle Holmberg, Richmond Ghansah, Pape Sarr, Marika Westerling

antigonen tarina

Antigone kuului Labdakoksen kuninkaalliseen sukuun, jonka tarina on eniten hyödynnettyjä myyttejä antiikin kirjallisuudessa. Siitä, kuten myyteistä yleensäkin, oli monia versioita.

Antigonen isä Oidipus oli Theeban itsevaltainen hallitsija, joka oli tietämättään tappanut oman isänsä ja mennyt naimisiin äitinsä kanssa. Kun totuus tuli ilmi, Oidipus sokaisi itsensä ja hänen vaimonsa teki itsemurhan. Sokea Oidipus lähti maanpakoon tyttärensä Antigonen saattamana ja isän kuoltua tytär hautasi tämän ja palasi Theebaan.

Oidipuksen pojat Eteokles ja Polyneikes olivat loukanneet isäänsä ja tästä suuttuneena isä oli kironnut poikansa. Sopimuksen mukaan poikien piti hallita Theebaa vuorovuosin, mutta nämä riitautuivat keskenään. Polyneikes lähti kaupungista ja kokosi seitsemän sankarin yhteisarmeijan, jonka kanssa hyökkäsi veljeään vastaan. Sodassa isän ennustus toteutui: veljet surmasivat toinen toisensa.

Kun suvun kaikki miespuoliset perijät olivat kuolleet, Antigonen eno Kreon otti vallan ja määräsi, että kuolleet viholliset, myös sisarenpoika Polyneikes, oli jätettävä hautaamatta. Ikiaikaisiin lakeihin vedoten Antigone rikkoi kuninkaan määräyksen ja hautasi veljensä.

Kreon tuomitsi Antigonen kuolemaan.

Patrick O'Kane: Kreon
Juliette Binoche: Antigone

Antigone at the Barbican 2015

BBC

Anne Carsonin käännös

Juliette Binochen itse-esitys

Antigone Tampereen työväenteatterissa 2019. Valokuva Ida Stenros.

Antigone 2019

"Näytelmä, josta kaikkina aikoina eläneet ihmiset ovat tunnistaneeet itsensä."

Sovitus ja ohjaus: Tiina Puumalainen

Antigone: Heidi Kiviharju

Kreon: Pentti Helin

Prologi: Sisaruus

Jean-Marie Straub &
Danièle Huillet: Antigone 1992

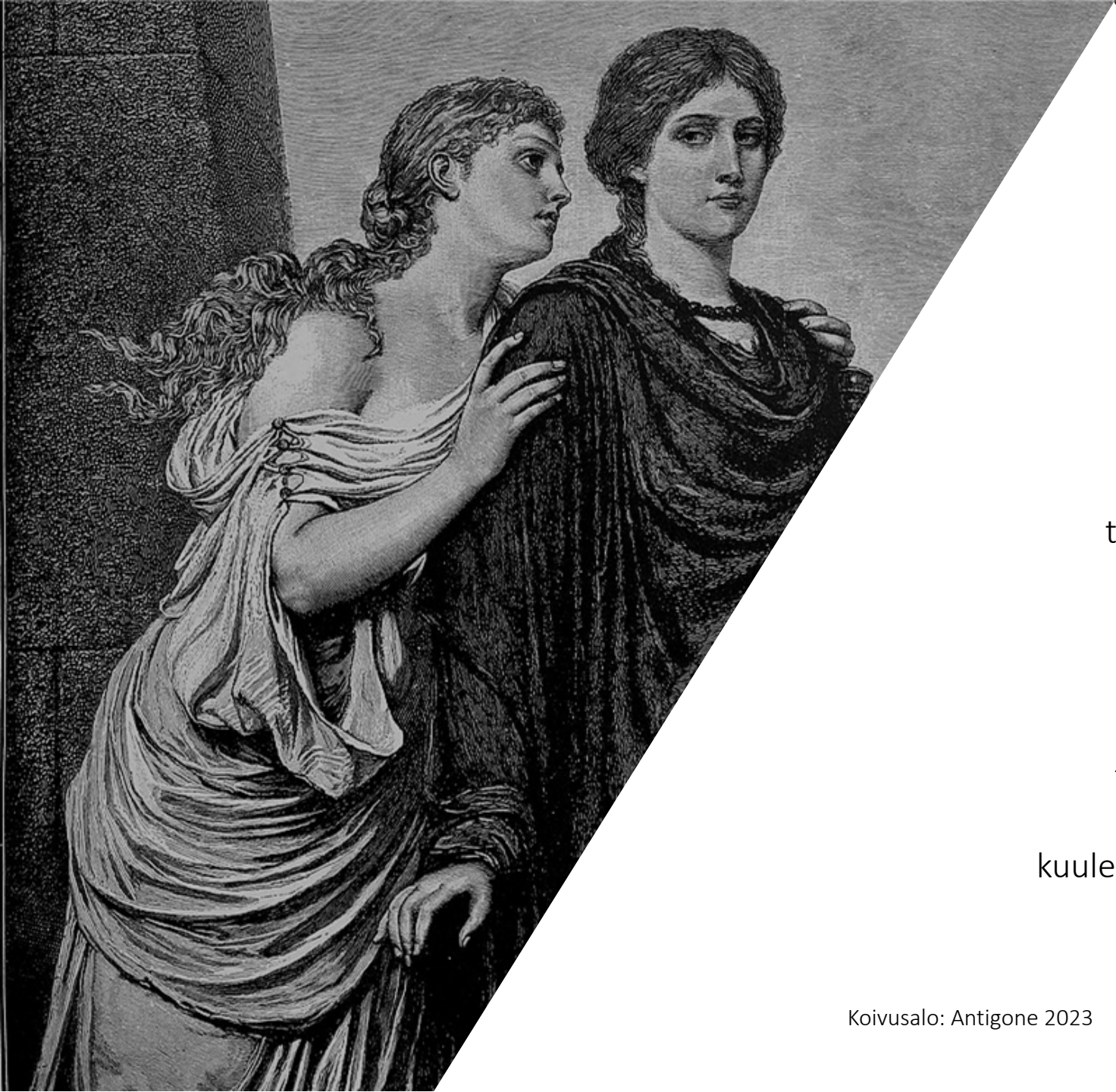
Näyttämö

Aamu palatsin ulkopuolella
Antigone ja Ismene

Koivusalo: Antigone 2023

49

Emil Teschendorff: Antigone ja Ismene (1892)

Sisarusten kärsimys

Oi, yhteissisaruuden kallis Ismene,
tiedätkö yhtään pahaa (kakon) Oidipuksesta tullutta,
jota Zeus ei elämiimme saattaisi.

Ei tuskaa (algeinos) sellaista, ei kiusaa (atē),
ei häväistystä (aiskhros), ei loukkausta (atimos),
jota en nähnyt oisi, sinun ja minun kärsivän (kakos).

Ja nyt tämä julistus, jonka päällikkö (stratēgon)
kuuleman mukaan juuri ilmoitti kaupungin koko kansalle.

Sen kuulitko? Vai kaikkosiko sulta, että
rakkaitamme kohti marssii vihollisen vitsaus?

Onni vai kärsimykset

Sanaakaan (muthos) en ole saanut tietoa,
Antigone, rakkaistamme -
en suloista (hēdus) ei surkeaa (algeinos),
en sitten kun kaksi veljeä (adelfoin)
riistettiin meiltä, kun samana päivänä
kuolivat, kun lyötiin kaksin iskuin.
En kun argoslaisten armeija yöllä lähti.
En tiedä enempää, en odottaako meitä onni (eutukheō)
vaiko kärsimykset (ataomai)

Synkät uutiset

I: Mikä nyt? Sinulla on nähtävästi synkkiä uutisia (epos)

Antigone: Tosiaankin. Hautajaisrituaaleilla (tafos) toista veljeämme (kassignētos) kunnioittaa Kreon, toinen kunniatta jää.

Kerrotaan, että hän Eteokleeseen, oikeutta (dike) käyttää, oikeuden ja tavan (dikaia kai nomou) mukaan maahan peittää, niin että saa hän kunnian alamaailmassa kuolleiden.

Lintujen ruuaksi

Vaan kurjasti kuolleen Polyneikeen ruumista kaupunkilaiset eivät käskyn mukaan saa hautaan peittää eikä itkuvirsin valittaa, vaan surematta (aklaustos), hautaamatta (ataphos), jätettävä petolintujen aarteeksi, suloiseksi ruokapalaksi.

Kivitys (dēmoleustos)

Niin kiihkeästi hän ajaa asiaansa, että jos joku jotain tekee, joutuu tämä julkisesti kansan kivittämäksi.

Kivitys juuri koko kansan kollektiivisena rankaisuna

Yorgos Javellas: Antigone 1961.
Irene Papas: Antigone; Maro Kodou: Ismene.

Veljen hautaaminen

A: Siinä koko juttu. Saat pianikin näyttää oletko hyväsyntyinen (eugenēs) synnyltäsi Vaiko hyvästä pahentunut.

I: Voi sisko parka, jos tähän ollaan tultu, miten minä voisin irrottaa tän sidoksen

A: Voisit nähdä vaivaa ja ajatella yhteistyötä.

I: Mihin uhkarohkeaan nyt ryhdyt? Mitä uumoilet?

A: Nostetaanko ruumis yhdessä, käsin?

I. Mietit haudata hänet, kun se on kaupungissa kielletty?

Antigone (Alexandria King) ja Ismene (Ava McCoy): Photo:
Richard Termine

Uskollisuus veljelle

A: Hän on minun veljeni (adelfos) - ja sinunkin, vaikkeet haluaisi.
Minä en antaudu petokselle

I: Voi onnetonta, Kreonhan on kieltänyt!

A: Kukaan ei voi sulkea minua ulos omastani
:

Yorgos Javellas: Antigone 1961.
Irene Papas: Antigone; Maro Kodou: Ismene.

Miksi

Muista isän, äidin, veljien kauheat kuolemat

*Ja nyt katso meitä, nyt olemme jääneet aivan yksin,
ja tuhoudumme kauhealla tavalla
jos uhmaamalla väkisin lakia (nomos)
me ylitämme itsevaltiaan vallan lain.*

Yorgos Javellas: Antigone 1961.
Maro Kodou: Ismene.

Naisten kohtalo

Muistammehan, että synnyimme naisiksi,
emme taistelemaan miehiä vastaan. Siksi meitä johtaa
vahvempi (kreissōn), ja häntä kuuntelemme tässä
ja muissa vielä tuskallisimmissa asioissa.

Minä anon maan alaisilta anteeksi,
kun minun on pakko tehdä näin. Tottelen niitä,
jotka ovat astuneet valtaan.
Ei ole mieltä liiallisuusiin kulkea.

Kaunis kuolema

A: En vaadikaan sinua. En, vaikka vielä haluaisitkin,
ilahtuisi enää yhdessä toimimisesta.
Tee kuten mielit, minä haetaan hänet
Kaunis on kuolla kun teen näin.
Rakkaan luona lepää rakas, pyhä roisto (hosia panourgēsas).
Kas kauemmin on muun maan alaisia miellytettävä, sillä
siellä lepään aina.
Sinä, mielesi mukaan voit jumalten kunnioittamaa halveksua

I: En minä halveksu. Mutta kansalaisten väkivoimaa vastaan
toimimaan en synnyltäni kykene (amēkhanos)

Lämmin sydän kylmenneille

A: Tuohon voitkin vedota! Mutta minä aion kohottaa hautakummun
rakkaalle veljelleni

I: Oi voi sinua onnetonta, pelkään puolestasi.

A: Älä pelkää puolestani. Suorista oma kohtalosi.

A: Älä tekoasi julista kenellekään, peitä se salaisuuteen - samoin teen
minäkin.

A: Ah ei! Puhu se julki! Sinua vihataan enemmän jos vaikenet, jos et
julista sitä kaikille!

I. Omaat lämpimän sydämen kylmenneille.

A: Tiedän, että miellytän niitä, joita eniten pitääkin.

Micari Antigonena ja Asuka Fuse Ismenenä.
Satoshi Miyagi: Antigone 2019

Mahdottoman metsästys

I: Kunpa mahtaisitkin. Mutta himoitset mahdotonta (amēkhanōn)

I: Mahdottoman metsästys on väärin alun alkaen.

A: Jos sanot noin, vihani tosiaan saat ja

Myös kuolleiden vihan kuten oikeus (dikē) on.

Salli minun tyhmyydestä (dusboulia) kärsiä

tämä hirveys (deinon); se ei ole niin suurta

etten saisi kaunista kuolema.

I: Mene sitten! Jos niin mielit. Vaan tiedä, että vaikka olet

Mieletön, on rakkaimmillesi rakkautesi oikea.

Parodos 1

Kuoro saapuu

Kuoro: Theeban vanhukset saapuu näyttämön sivusta
orkhestraan.

Tervehtivät auringon nousua kohotetuin käsin.

Taistelun kuvaus

Auringon loiste, kaunein säde
kun valkenit seitsenporttisen

Theeban ylle varhain,
jo ilmestyit,

kultapäivän silmänterä,
ja nousit Dirkevirran ylle.

Vinhasti sinä ajoit,
niin pakenit suitset tiukkoina,
valkokilpisenä soturina tulit Argoksesta,
hohdit täysissä sotavarusteissa.

Kapaneus kaupungin muureilla. Amfora maalaus 340 eaa.

Zeus vihaa kerskuntaa

Sillä Zeus vihaa suurten sanojen (megalēs glōssēs) kerskuntaa.
Hän katsahti alas heihin
kun he ryntäsivät valtaisana vyörynä
korskeina kirskuvassa kullassa,
ja sytyttäen salamansa Zeus
iski kuoliaaksi miehen joka jo ryntäsi ylös
karjumaan voittoa korkeilta muureilta.

Koivusalo: Antigone 2023

Voitto(Nikē), unohdus ja dionyysinen juhla

Ja nyt uljas Voitto (Nikē)
on tullut vaunuja kuhisevaan (poluarmatos) Theebaan,
tuonut riemun johon vastaamme!
Näiden sotien jälkeen meidän on löydettävä
Unohdusta (lēsmosunē)!
Käykäämme kaikkiin jumalten temppelisiin
Tanssien ja laulaen läpi yön!
Olkoon hän, joka ravistelee Teebaa,
Bakkhos johtajamme!

Yorgos Javellas: Antigone 1961.
Manos Katrakis: Kreon

Kreon kuningas (basileus)

Mutta siinä maan kuningas (basileus) tuleeikin;
Kreon, Menoikeoksen poika,
jumalten uuden onnenkaupan mukaan
uusi johtajamme.

Mitä hän nyt juoniikaan (mētis)
kun kutsui koolle meidät vanhemmat
erityiseen neuvonpitoon,
kaikki tänne yhdellä käskyllä?

Ensimmäinen episodi
Kaupunki ja hallitsija

Vallan (kratos) periminen

Miehet, kaupunkimme myrskyn moniin keinutuksiin heittäneet järkkymättömät jumalat ovat taas sen oikaisseet. [...] Tiedän teidän aina kunnioittaneen (sebontas) Laioksen valtaistuinta (thronos) ja valtaa (kratos) ja Oidipuksen, kun hän oikein ohjasi kaupunkia ja kun hän tuhoutui, piditte edelleen uskollisen hengen (fronema) hänen lapsilleen.

Koska he kuolivat samana päivänä samaan kohtaloon yhteisen veri teon tahraamina (miasmati), lyöden ja lyötyinä, on minulla nyt kaikki valta (kratos) ja valtaistuin - olenhan lähin sukulainen vainajien.

Hallitsijan sielu

Mahdotonta (amēkhanon) on oppia täysin miehen **sielua** (psukhe), **mieltä** (fronēma) tai **tajua** (gnōmē) ennen kuin tämä kokemuksessa on valaissut **hallinnan** (arkhē) ja **lain** (nomos).

Yorgos Javellas: Antigone 1961. Manos Katrakis: Kreon

Kaupunki ennen rakasta

Mielestäni - nyt ja aina - mies, joka ohjaa
koko kaupunkia ajamatta parhaita neuvoja
(bouleumatōn), vaan pelosta pitää suunsa kiinni,
on kaikkein pahin (kakistos).

Ja lisäksi, ken rakastaa/ystäväänsä (filos)
enemmän kunnioittaa (nomizō) kun isänmaata (patra) on
sanoakseni mitätön.

Kreonin poliittinen ohjelma

Sillä minä, sen tietää Zeus kaiken näkevä, en vaikene, jos jokin uhka pelastuksen sijaan marssii kaupunkimme asukkaita kohti.

Enkä koskaan voisi olla ystävä (filon) sille joka vihaa maatamme; tiedän hyvin, että vasta kun purjehdimme turvallisesti suoraan, voimme solmia ystävyysuhteitamme.

Näillä säädöksillä (nomoisi) teen kaupungin taas suureksi.

Eteokleksen hautajaiset

Ja näiden perustalta annan julistuksen (kērussō)
kaupunkilaisille koskien Oidipuksen lapsia.

Eteokles, joka kaatui taistelussa kaupungin puolesta,
parhaana keihässoturina, haudataan kammioon
kaikin pyhitysmenoin, jotka kuuluvat parhaille ruumille.

Polyneikes hautaamatta

Mutta yhteisen veren Polyneikes, joka palasi paosta isien ja
suvun jumalien maahan ja aikoi polttaa sen maan tasalle,

Antaa yhteisen veren virrata ja alistaa sen orjuuteen

- tätä miestä, julistan, ei kaupungissa saa haudata
kunnollisin hautajaisin eikä itkuvirsin.

Vaan jättää hautaamatta, ruumis koirien ja lintujen
ruoaksi, häväistäväksi nähtäväksi!

Yorgos Javellas: Antigone 1961.
Manos Katrakis: Kreon

Kunnian (timaō) jakaminen

Se on mieleni (fronēma)

Pahalle (kakos) milloinkaan en anna oikeamielisen (endikos) kunniaa.

Mutta, joka on hyvämielinen tälle kaupungille,
häntä minä kunnioitan - elävänä ja kuolleena.

Kuolleiden ja elävien lain käyttäjä

Sinä näin hyvität, Menoikeoksen lapsi,
kaupunkimme pahan ja hyväntekijän asiassa.

Sinähän voit kaikkia lakeja (nomoi) käyttää,
kuolleisiin yhtä lailla kun eläviin.

Kuoleman kaipaus

Vanhusten vartioitava päätöstä, ei saa vikuroida sitä vastaan

Kuoro: *Kukaan ei ole niin tyhmä (mōros),
että kaipaisi/himoitsisi (eraō) kuolemaa/tapetuksi tulemista (thnēskō)*

Kreon: *Se onkin teon palkkio (misthos). Mutta hyödyn (kerdos) jano
usein turmelee miehen joka sitä toivoo.*

Saapuu pelokas vartija

*Haluan heti kertoa sinulle itsestäni:
Tekoa en tehnyt! Enkä nähnyt tekijää,
eikä ole oikeudenmukaista (dikaiōs), että joudun
pahaan kärsimään!*

Hirveää (ta deina)! Siksi epäröin ja viivyttelen monella tapaa.

Ruumis haudattu kaikin riitein

Jules-Eugène Lenepveu:
Antigone antaa symboliset hautajaiset veljelleen

Kuka, miten?

*Ei siellä ollut kuokan pistoja,
eikä maata ollut lapiolla käännetty.
Kaivaja ei jättänyt jälkeäkään.
Kun ensimmäinen päivävahti osoitti sen meille,
se näytti ihmeeltä - mutta pahaenteiseltä.
Ruumis näet oli kadonnut - ei hautaan,
vaan ohueen tomupeitteeseen,
niin kuin olisi yritetty välttää jumalien kirousta.
Ei ollut mitään merkkiä, että jokin koira tai villipeto olisi ollut siinä.
Ruumis oli ehjä.*

KILLING
THE MESSENGER

Älä tapa viestintuoja!

V: Tässä olen vastoin tahtoani, ja myös teidän, tiedän.

Sillä eihän kukaan pidä pahojen viestien tuojasta.

Kuoronjohtaja:

*Valtias (anax), koko tämän ajan olen miettinyt -
tuoteko voisi olla jumalien työtä.*

Kreon saa raivarit

Lopeta (pausai)!

Ennen kuin sanasi täyttävät minut raivolla (orgē),
ja näytät olevasi mieltä vailla (anoos) siinä missä vanhuskin!
Sietämätöntä (ouk anekta) mitä sanot, jos tarkoitat, että daimonit
haluavat huolehtia tuosta ruumiista.

Luuletko, että hänet haudattiin koska häntä kunnioitettiin
suurena hyvän tekijänä? Häntä, joka tuli polttamaan
jumaltemppelien aarrekammiot ja pylvää,
polttamaan maat ja hävittämään lait tuhkana tuuleen?

Näkisitkö jumalien kunnioittavan pahantekijöitä? Näin ei ole!

Ateenalaisia hopeakolikoita
n. 500/490 eaa.

Epäily lahjonnasta

*Mutta kaiken aikaa jo kauan tässä kaupungissa
minua vastaan on eräät miehet jupisseet
ja salaa päättään pudistelleet kuin
tahtoen niskastaan oikeuden ieksen päästää sen sijaan,
että olisivat sille uskollisia.*

*Nyt hyvin täysin käsitän, että nuo johtivat palkkioilla nämä harhaan
jotta teon tekisivät.*

*Ei mitään yhtä paha kuin hopea (arguros) rahakolikko (nomisma) ole
pesiytynyt ihmiskuntaan.*

Marinus Claes. van Reymerswaele: Rahanvaihtaja ja hänen vaimonsa.
1539. Museo del Prado,

Rahan turmellus

*Raha tuhoaa kaupungit, ajaa miehet kodeistaan
valmentaa ja turmelee kuolevaiset rehelliset
mielet häpeällisiin (aiskhros) tekoihin;
Opettaa ihmisille roistomaisuutta,
ja saa heidät harkitsemaan kaikkea epäpyhää.*

Päätäjä päättää väärin

Kreonin uhkaillut ellei tekijää tuoda hänelle, vartijan lahjonut

V: *Voi ei! On hirveää (deinon) kun päättäjä (dokē) väärin päättää (pseudē dokein).*

Kreon: *Pohdiskele sitä mielin määrin! Vaan jollet pian tuo teon tekijöitä tänne, saat huomata, että lahjuksilla saatu etu (kerdos) tuo tuskan työn.*

V: *Minäkin tahdon, että hän löytyy!*

Mutta saadaanpa syyllinen kiinni tai ei - ja senhän näyttää kohtalo - minua ei nähdä täällä enää.

Kun olen kerran pelastunut, yli kaiken toivon ja omien odotusten, sanon jumalille "kiitos paljon"!

1. Statismos
Oodi ihmiselle!

πολλὰ τὰ δεινὰ κούδ' ἐν
ἀνθρώπου δεινότερον πέλει.

Stasimon ("Oodi ihmiselle)

On monenlaista kummaa/ hirmuista (ta deina)
vaan oudoin/hirmuisin ompi ihminen (anthrôpou deinoteron).

Paljon on ihmeitä maailmassa, vaan ihmeellisin ihme on ihminen!

Merenkulku

*Talven myrskyjä uhmaillen,
Kulkevi hän meren aaviston,
Vaikk' ylt'ympäri laineitten
Vain valkotyrskyt pauhaa.*

πολλὰ τὰ δεινὰ κούδεν
ἀνθρώπου δεινότερον
πέλει.
τοῦτο καὶ πολιοῦ πέραν
πόντου χειμερίῳ νότῳ
χωρεῖ, περιβρυχίοισιν
περῶν ὑπ' οἴδμασιν.

θεῶν τε τὰν ὑπερτάταν, Γᾶν
ἄφθιτον, ἀκαμάταν, ἀποτρύεται
ἰλλομένων ἀρότρων ἔτος εἰς
ἔτος ἰππείῳ γένει πολεύων.

Maanviljely

Jumalista vanhimman (hupertatos)
Maan (Gaian), häviämättömän (afthitos)
ja väsymättömän (akamatos), hän kuluttaa,
kyntää kääntäen vuodesta toiseen,
juhtiensa kanssa muokkaa mullan.

Kauriin metsästys mosaiikki 400-luku eaa.

Metsästys

Hän pyydystää ilmavat linnut,
ja villipetojen kirjavan lauman,
ja saalistaa meren syvänteiden elävät
silmukkaiseen nuottaan.

Tuo neuvokas (perifradēs) ihminen

Eläinten kesytys

Hän hallitsee taitavasti villieläimiä metsäisillä rinteillä hän kesyttää pitkäharjaisen oriin ja raivoisan vuorten härän, ja panee ne ikeeseen.

José Benlliure y Gil: Kharonin vene. 1919.

Neuvoton ei missään?

Pantoporos - aporos

Puheen ja ajattelu tuulta nopeamman, kaupungin suojan hän oppinut on ja kuinka paeta vihamielistä raju-ilmaa kattojen suojaan, tämä **kaikkikeksivä** (pantoporos), ei missään jää neuvottomaksi (aporos)!

Yksin Kuolemaa (Haidēs) matkaa paeta ei hän voi, vaikka on mahdottomiin tauteja voi paeta parannuskeinoillaan.

σοφόν τι τὸ μηχανόεν τέχνας
ὑπὲρ ἐλπίδ' ἔχων
τοτὲ μὲν κακόν, ἄλλοτ' ἐπ'
ἔσθλόν ἔρπει,

Paha ja hyvä

Näin viisas (sofon), kekseliäs (mêchanoeis) taidoissaan
(tekhnas)

jopa ylitse toivon (elpis)

Välin pahaan (kakon) käy, välin hyvään (esthlos).

Hypsipolis - Apolis

Ken kunnioittaa maan lakeja (nomous)
Ja vannomaansa jumalten oikeutta (dike)

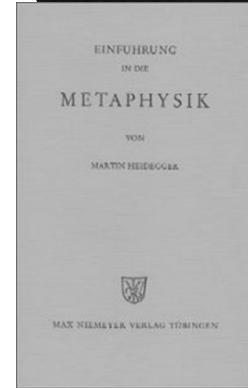
ylistetty kansalainen (hypsipolis) on

Mutta **vailla kansalaisuutta** (apolis) on se joka uhmakkuuttaan
yhtyy kunniattomuuteen.

Hän älköön tulko lieteni liittoon tai samoja ajatuksia (fronon) jakako

Martin Heidegger: Johdatus Metafysiikkaan. Luennot Freiburgissa 1935. Julkaistu 1953.

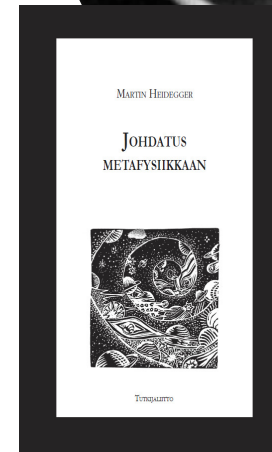

Metafysiikan peruskysymys

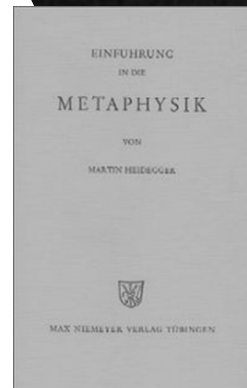
Miksi ylipäätensä on olevaa eikä pikemminkin ei mitään?

Warum ist überhaupt Seiendes und nicht vielmehr Nichts?

Koivusalo: Antigone 2023

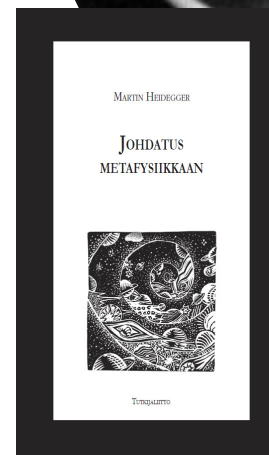
Martin Heidegger: Johdatus Metafysiikkaan. Luennot Freiburgissa 1935. Julkaistu 1953.

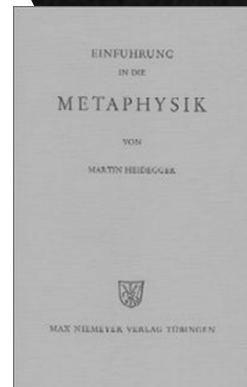
Antigoneen 1 kuorolaulun tulkinta

Kolmessa vaiheessa:

1. Runon sisäisen puhtauden muodostuminen
2. Säkeistöjen ja vastasäkeistöjen sarja. Runon aukaiseman alueen raja
3. Jalansija keskeltä kokonaisuutta. Kuka ihminen tämän runollisen sanoman mukaan on?

Martin Heidegger: Johdatus Metafysiikkaan. Luennot Freiburgissa 1935. Julkaistu 1953.

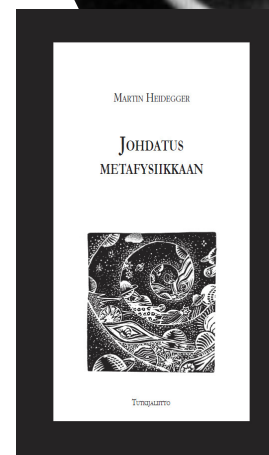
Ihminen on kaamein

Yhdellä sanalla *ihminen on to deinoton*, kaamein (*Unheimlichste*).

Tämä sanoma ihmisestä tavoittaa hänen *olemisensa äärimmäisiltä rajoilta ja sen syövereistä* (*Abgründen*).

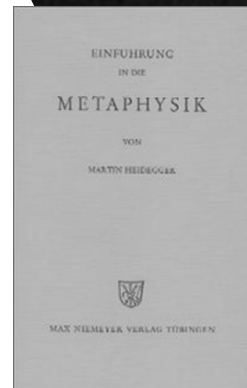
Tämä jyrkkä ja äärimmäinen ei milloinkaan näyttäydy niiden silmille, jotka etsivät vain kuvausta ja toteamusta esilläolevasta asiasta, ei vaikka tuhannet silmät hakisivat ihmisen ominaisuuksia ja olotiloja. Tällainen oleminen aukeaa *vaan runollis-ajattelevalle* (*dichterisch-denkerischen*) luonnokselle.

Koivusalo: Antigone 2023

Martin Heidegger: Johdatus Metafysiikkaan. Luennot Freiburgissa 1935. Julkaistu 1953.

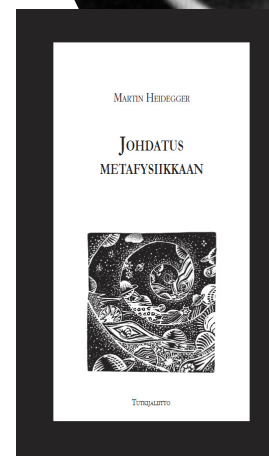

Kaamea kodittomuus

”Kaamealla (Un-Heimiche) ymmärrämme sitä, mikä sysää ulos “luottamuksellisesta” (Heimlichen), siis kotoisasta (Heimischen), totunnaisesta, tavanomaisesta, turvatusta. Kaamea ei anna meidän olla kotonamme. Tässä piilee sen ylivoimaisuus. Ihminen puolestaan on kaamea siksi, ettei hän vain kuluta olemustaan keskellä näin ymmärrettyä kaamea vaan käy ulos ja karkaa siitä, mikä hänelle ensisijaisesti ja enimmäkseen on totunnaista, kotoisten rajojensa piiristä, ja suuntaa nimenomaan kohti kaameaa ylivoimaisen mielessä.”

”Lausuma ”ihminen on kaamein” antaa varsinaisen kreikkalaisen määritelmän ihmisestä.”

Koivusalo: Antigone 2023

Toinen episodi
Antigone ja Kreon

Lisa Stuart: Antigone ja Matthew Wade, Chris Gunter, Robert Finlay - Chorus. Photo: Yannis Katsaris.

Antigone tuodaan

Kuoronjohtaja: *Mikä daimonien merkki tämä on ?*

Mieleni halkeaa!

Miten voisin kieltää sen,

Tämä tvttö on Antigone!

Greta Thunberg pidetettynä
ilmastomuutosmielenosoituksesta Malmossa

Lakien rikkoja

Oi onnetonta (dustēnos)

Onnettoman isän, Oidipuksen! Mitä tämä on?

*Ei kai sinua tuoda tänne **kuninkaan** (basileos) lakien (nomoi) rikkojana,
kiinni otettuna tekemästä mieletöntä (afrosunē)?*

Yorgos Javellas: Antigone 1961.
Irene Papas: Antigone

Vartijan riemu

*Valtias (anax), ei kuolevaisten pidä vannoa
etteivät koskaan jotain tee -
jälkeenpäin voi nähdä että oltiin väärässä.
Minäkin vannoin, etten tule pian takaisin,
kestettyäni uhkausten myrskyn taholtanne.
Vaan ilo, joka tulee toiveittemme tuolta puolen,
ylittää kaiken muun mielihyvän.*

National Theatre Live: Antigone (2012):
Jodie Whittaker: Antigone

Antigonen luovutus

Ja niinpä tulin,
vaikka vannoin valat sitä vastaan,
ja tuon tämän tytön, joka saatiin kiinni
suorittamassa hautariittejä (tafon).

Täss' ei arpaa (klēros) heitetty, omani on löytö,
muun ei kenenkään
Nvt valtiass' ottakaa! Hän on tässä, tehkää kuten haluatte,
tutkikaa ja tuomitkaa!

Minä vapaudun oikeudella ja pääsen pois tästä pahasta (kakōn).

Marie Spartali Stillman: Antigone hautaa
veljensä 1800-luvun loppu

Kiinni itse teossa

Näin se tapahtui. Kun tulimme sinne, kauheiden uhkausten painamina, pyyhimme paksun pölyn, joka peitti vainajan, ja paljastimme koko mätänevän ruumiin. [...]

Kului taas jonkin aikaa, kai kauankin, niin näimme tytön. Hän itki rajusti, linnun kimeää huutoa kun se näkee kodin tyhjänä, pesän ilman poikasia. Sitten tämä tyttö näki paljaan ruumiin, ja hän valitti ja itki surua ja parkui kamalaa kirousta teon tekijöille.

Yorgos Javellas: Antigone 1961.
Irene Papas: Antigone

Juomauhrit

Heti hän otti käteen janoista pölyä
ja kaatoi korkealta hienosta pronssikannusta
kolme juomauhria ruumiin voiteluksi.
Me ryntäsimme alas kun näimme hänet
ja piiritimme hänet äkkiä. Ei hän säikähtänyt.
Kyselimme hänen teoistaan niitä näitä, nyt ja ennen.

Hän pysyi siinä eikä kieltänyt mitään;
se oli sekä hyvää että kiusallista yhtä aikaa.

Andreas Kriegenburg: Antigone. Staatstheatre Nürnberg 2020.
Pauline Kästner: Antigone, Michael Hochstrasser: Kreon.

Kuulustelu

Kr: *Ja sinä, joka päätäs maata kohti kallistat,
Myönnätkö vai kiellätkö (katarneomai) sen tehneesi.*

A: *Myönnän että tein. En kiellä (aparneomai)*

Kr: *Tiesitkö julistuksesta, jonka annoin?*

A: *Tiesin. Kuinka en olisi? Sehän oli täysin julkinen.*

Kr: *Ja silti rohkenit ylittää (huperbainō) tuon lain (nomous)?*

Antigonen monologi

Julistanut ei sitä sentään itse Zeus:
eikä tällainen ole se laki (nomous),
jonka yhdessä alla asuvien kanssa asuva jumala Dike, asetti ihmisille.

En ajatellut, että julistuksesi (kērugma)
olisi niin voimakas (sthenein),
että lait (nomoi) kirjoittamattomat (agraptos) ja muuttumattomat (asfalēs)
jumalten voisi kuolevainen kumota.

Sille ne eivät elä vain eilistä tai tätä päivää
vaan aina, eikä kukaan tiedä niiden alkua.

National Theatre Live: Antigone (2012):
Jodie Whittaker: Antigone

Jumalien oikeus (dikē)

Ei minua voi tuomita jonkun ihmismielen pelon takia,
sillä jumalien oikeus (dikē) käy kaiken yli.

Mise en scène de Marc Paquien, théâtre du Vieux Colombier (Comédie-Française), 2012, avec Françoise Gillard (Antigone) et Bruno Raffaelli (Créon).

Kuolema voittona

Osani on kuolema; se käskyttäsikin tiedän

Mutta jos liian varhain kuolen nyt sen katson voitokseni (kerdos)

Sille, jonka on elämä murheraskas, kuin mun, kuolema mitä muuta merkitsee kuin voittoa (kerdos)?

Niin laitani on eikä moinen kohtalo sureta.

Vaan jos hautaamatta jättänyt emoni lapsen ruumiin oisin, katuisin syvästi.

Murhetta ei muusta,

Jos nyt mun tekoni katsot hulluudeksi (mōra), niin kenties tässä hullu hulluudesta (mōrō mōrian) toista syyttää

Raan isän raaka (ōmos) lapsi

Näyttäytyy (dēloō) raan (ōmos) synnyttämänä,
raa'an isän lapsena
Vaikuta ei tieto pahasta

Itsepäisyys sortuu jyrkimmin

Tiedä että kaikkein kovin (sklēros) mieli (fronēma) sortuu pahimmin.

Vahvimman raudan, tulessa karaistun,
nähdään usein hajoavan silpuksi ja sirpaleeksi.

Pieni kuolain voi kesyttää villeimmätkin hevoset.

Ei kannata ylpistellä, jos elät läheistesi orjana.

Mise en scène de Marc Paquien,
théâtre du Vieux Colombier
(Comédie-Française), 2012, avec
Françoise Gillard (Antigone) et Bruno
Raffaelli (Créon).

Miehuus kyseenalla

Tämä tiesi kyllä rikkomuksen (hubrizō),
kun hän ylitti säädetyt lait (nomoi).

Toinen rikkomus (hubris) on siinä, miten hän
riemuaa (epaukhein) ja nauraa tekoaan.

En olisi mies vaan hän olisi mies,
jos annan hänelle vallan jatkaa ilman rangaistusta.

Yorgos Javellas: Antigone 1961.
Manos Katrakis: Kreon

Syytös myös Ismenea kohtaan

*Hän on sisareni tytär, ja vaikka olisikin
läheisempi verisukulainen kuin kukaan
taloni asukas, joka palvoo Zeusta alttarilla,
tuo tyttö ja hänen siskonsa eivät välttä
kamalinta tuomiota. Sillä syytän myös Ismenea
tämän hautauksen juonittelusta.*

König Kreon (Norman Hacker) ja Antigone (Valery Tscheplanowa). Residenztheater 2016. (Foto: Markus Burke.)

Yhteenotto

A: Haluatko vielä enemmän kuin pidättää ja tappaa minut?

Kr: En muuta. Kun olen saanut sen, olen saanut kaiken.

Mise en scène de Marc Paquien, théâtre du Vieux Colombier (Comédie-Française), 2012, avec Françoise Gillard (Antigone) et Bruno Raffaelli (Créon).

Tyrannin tahto

Miksi viivyttelet siis? Ei sanoissasi (logos) ole mitään mikä minua miellyttää.
Toivon, ettei koskaan!

Ja minun sanomani on yhtä epämiellyttävää sinulle.
Sillä miten olisin voinut saada suuremman
kunnian (kleos) kuin hautaamalla oman veljeni?

Kaikki täällä hyväksyvät tekoni,
ja vain pelko sulkee heidän suunsa.

Mutta toki itsevaltiaan (tyrannis), monella hyvällä siunatun (eudaimoneō)
sallitaan tehdä mitä haluaa.

Antigona: Christel Goltz; Kreon: Hermann Uhde; München 1951

Häpeä

Kr: Vain sinä kadmoslaisista näet asian noin

A: Nämä näkevät, mutta sinulle vaikenevat

Kr: Etkö häpeä (epaideomai) kun niin erilailla ajattelet (froneis) kuin he?

A: Ei ole mitään hävettävää (aiskhron) kun kunnioittaa (sebein) lähisukulaistaan.

Samaa verta

Kr: Eikö myös hän ollut samaa verta (homaimos),
joka kaatui toista vastaan?

A: Samaa verta, samasta äidistä ja isästä.

Kr: Miksi siis suot kunniaa (timaō) tavalla, joka hänelle on
loukkaavaa?

A: Vainaja ei todistaisi samoin.

Kr: Kyllä vain, jos suot hänelle ja petturille saman kunnian (timaō).

Ei. Sillä kuollut oli hänen veljensä, ei joku orja (doulos).

Max Reinhardt. Deutsches Theater, Berlin, April 1920. Emil Jannings as Kreon.

Kunnollinen ja paha

Kr: Toinen tuli tuhoamaan maan. Toinen asettui vastaan

A: Joka tapauksessa, Haades kaipaa näitä tapoja

Kr: Ei kunnollinen (khrēstos) tahdo samaa osaa pahojen kanssa.

A: Kuka tietää olisiko se tuolla maan alla oikein?

Viha ja rakkaus

Kr: Se, jota on vihattu (ekhthros),
ei edes kuoltuaan ole rakastettu (filos)

A: En syntynyt ma vihaamaan vaan rakastamaan (sumfileō)

Kr: Mene sitten alas rakkaittesi luo, jos sinun pitää heitä rakastaa!

Minua ei koskaan eläessä hallitse (arkhō) nainen!

Ismene saapuu

Katsokaa, nyt portista astuu Ismene,
rakastavan siskon kyyneleitä (dakruō) poskillaan.
Vaan otsan peittää pilvi, posket verestävät,
kasvot rumentuneet (aiskhunō)
tummiin kyyneliin.

Ismenen syyttäminen

Kr: Sinä siinä, lymyten talossani niin kuin naaraskyy (ekhidna),
salaan juoden vertani! En ymmärtänyt, että
kasvatin kahta kiusaa, valtaistuimeni valtaajaa.
No sano nyt, tunnustatko osallistuneesi
tähän hautaamiseen, vai vannotko, ettet tiedä siitä mitään?

Osallistuminen kärsimykseen

I: Tein teon, jos hän vain on samaa mieltä; olen osallinen ja kannan syyn (aitia).

A: Oikeus (dikē) ei salli tuota sinulle.
Et halunnut, enkä minä kanssasi yhteistoiminut

I: Sinulla on vaikeaa, enkä häpeä (aiskhunō) nyt purjehtia kärsimyksissä kanssasi

Näpit irti kuolemastani

A: Haades ja vainajat tietävät, kuka teon teki. En voi rakastaa (stergō) rakasta (filos) joka rakastaa (fileō) vain sanoissaan (logos).

I: Siskoni, älä häpäise minua kieltämällä kuolema kanssasi ja puhdistautuminen kuolleille

A: Älä kuole kanssani. Äläkä omia tekoja, joihin et koskenutkaan. Pysy erossa minun kuolemastani (thnēskō).

Martha Henry (Antigone) ja Tandy Cronyn (Ismene)
Lincoln Center Repertory 1971.

Tartuit elämään, minä kuolemaan

I: Kuinka voin elää, kun rakas minut hylkää?

A: Kysy Kreonilta! Hänestähän välität.

I: Miksi loukkaat minua, kun ei se auta sinua?

A: Jos nauran sinulle, kivussani nauran

I: Mitä sitten voin auttaa sinua nyt?

A. Pelasta itsesi. En pane pahakseni että pelastut.

I: Voi minua kurjaa! Jääkö paitsi kohtalostasi (moros)

A: Sinä tartuit elämään, minä kuolemaan.

Kuolleita vain auttaa vain.

Rohkeutta! Elät, mutta minun sieluni kuoli jo kauan sitten.

Kuolleita vain auttaa vain.

Yorgos Javellas: Antigone 1961.
Manos Katrakis: Kreon

Häntä ei enää ole olemassa.

Kr: Toinen tytöistä on juuri ilmaissut mielettömyytensä. Toinen on ollut sitä syntymästään

I: Oikein, valtiaani. Meidän synnynnäinen

Järkemme hylkää meidät, kun joudumme syvään ahdinkoon.

Kr: Niin tapahtui sinulle kun ryhdyit pahan kanssa pahoihin tekoihin

I: Miten voin elää yksin ilman häntä?

Kr Älä puhu hänestä. Häntä ei enää ole olemassa.

Kihlaus Haimonin kanssa

I: Voi, tapat oman lapsesi kihlatun!

Kr: On muita vakoja kynnettävänä.

I: Mutta ei toista yhtä yhteen sopivaa

Kr. En siedä paha vaimoa lapselleni!

I: Aiotko todella riistää hänet pojaltasi?

A: Haades lopettakoon heidän liittonsa.

Yorgos Javellas: Antigone 1961.
Manos Katrakis: Kreon

Murhaajan

Kuoro: Näyttää siis siltä, että hänen on kuoltava,

Kreon: Näyttää sekä teidän että minun osaltani. Ei enää viivytyksiä!

Orjat (dmōes), viekää heidät sisään. Tästä lähtien ottakoot naisten paikan kuljeskelematta vapaana.

Röyhkeimmätkin pakenevat, kun näkevät että Haades ottaa heidän elämänsä.

2. Statismos

Sukuraside

Onnellisia (eudaimones) ovat ne,
jotka elinaikanaan (aiōn) eivät ole
maistaneet murhetta (kakōn).

Kun jumalat ovat ravistelleet taloa kerran,
ei onnettomuus koskaan jätä sukua,
vaan hitaasti seuraa sitä kaikkialla.

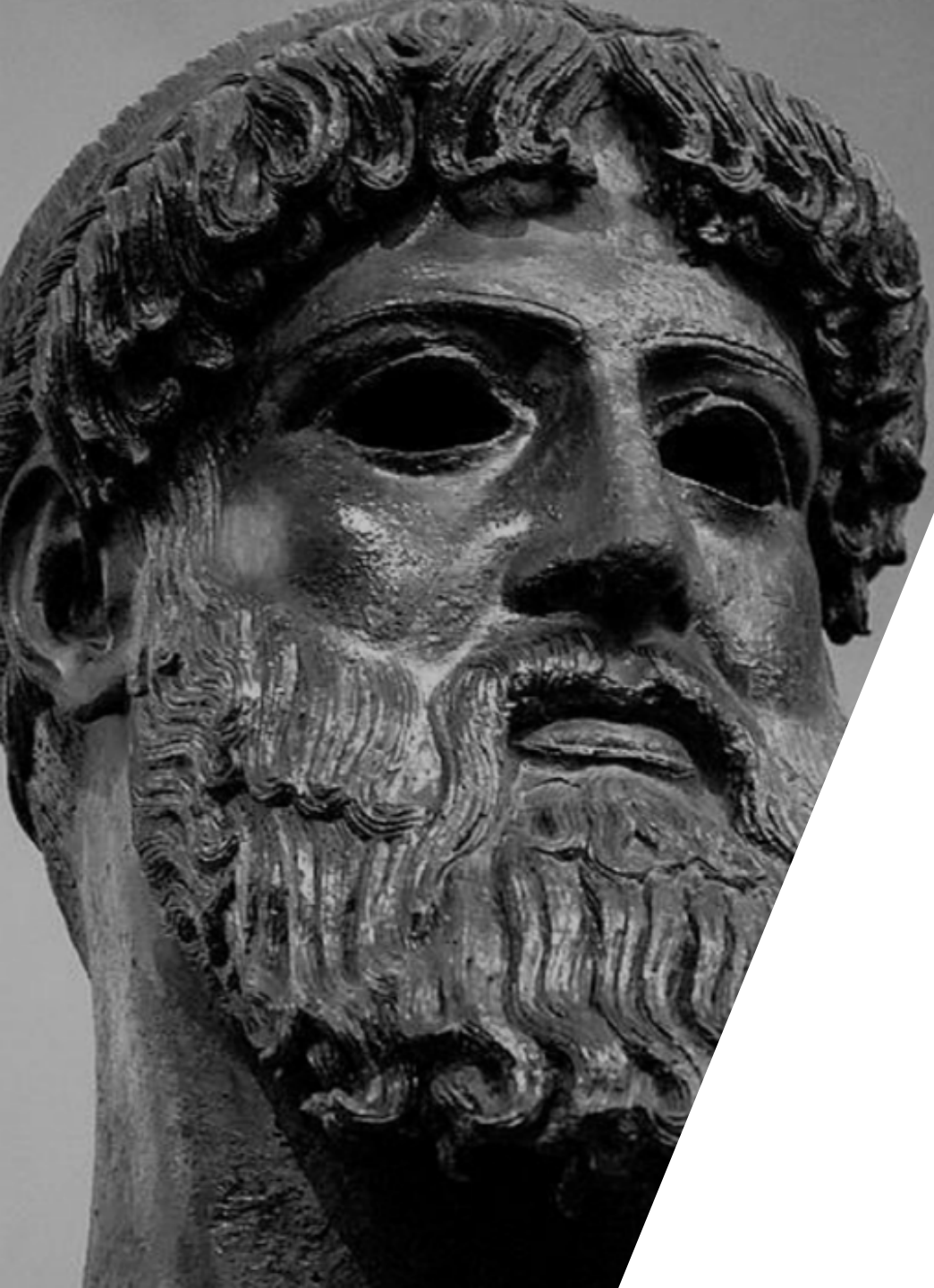
Kuin hyökyaalto merestä
kun pimeästä aukeaa syvänteiden pohja
ja Traakian äkäisten tuulten ajamana kasaa
mustaa hiekkaa kautta koko meren aavan
niin töyräiden onkalot mylvivät
kun aallot lyövät niihin.

Labdakoksen talon kärsimykset

Näen miten Labdakoksen talon kärsimykset (pēma) ovat ikaikaaiset, ja kasautuvat kuolleiden kokemien murheiden päälle, eikä sukupolvi toisensa jälkeen saa vapautusta, kun joku jumala heittää ne taas päälle eikä pelastusta ole. Niin se valo joka silloin levisi Oidipuksen talon viimeisten rihmastojen ylle, on nyt maanalaisten jumalien verisen sirpin silpoma ja mielipuoliset sanat ja raivottaret meluavat mielessä.

Artemisionin pronssipatsas 460-450 eaa.

Zeuksen valta

Zeus, valtasi pysyvyyttä kuka ihminen voisi ohittaa?

Kaiken hallitseva uni ei voi sitä voittaa,
eivätkä jumalten uupumattomat vuodenaajat.

Olet valtias joka et koskaan vanhene,
Olympoksen marmorihuoneiden loisteessa sinä asut.

Tulevassa, lähellä ja kaukana
ja niin myös menneisyydessä
tämä laki (nomos) pysyy
eikä kuolevainen voi tavoitella
suuruutta elämässä ilman tuhoa.

Toivon harha

Moneen harhaileva (poluplagktos) toivo (elpis) tuo lohtua monille ihmisille, vaan monille se on kevytmielisten himojen (erōtōn) petollinen harha.

Se tulee ihmiselle joka ei tiedä mitään ennen kuin panee jalkansa tulen kuumuuteen.

Viisaasti sanottiin kun joku lausui:
paha näkyy hyvän kaltaisena sille,
jonka mieltä jumala on johtamassa onnettomuuteen.
Vain tuon lyhyen ajan hän säilyy ilman kärsimystä.

Kolmas episodi Haimon

Yorgos Javellas: Antigone 1961.

Haimon

Mutta siinä on Haimon, nuorin lapsistasi.

Tuleeko hän surren (akheuō) morsiamensa (talīs), Antigonen, kohtaloa (moros), kivualiaana petetystä aviovuoteesta?

Isä ja poika

Kr: Poikani, kuulitko että äänestyskivillä (psēphos)
morsiamesi tuomittiin?
Ja tulitko suuttuneena isääsi,
vai olemmeko ystäviä (filoi), mitä teenkin?

Haimon: Isäni, olen sinun. Sinä saat minut
pysymään suoralla tiellä (aporthois) hyödyllisen
tajusi (gnōmē) tähden, ja seuraan sitä.
En arvosta avioliittoa korkeammalle kuin sinun
kaunista johdatustasi

Kunnon poika

Siinä on kunnon poika. Noin sinun tulee aina seistä isäsi käsityksen (gnōmē) takana.

Näinhän ihmiset aina rukoilevat, että heidän siittämänsä lapset, joita he kasvattavat talossaan, ovat kuuliaisia ja vastaavat isän vihamiehille pahalla ja yhtäläilla kunnioittavat (timōsin) isän ystävää.

Hyödyttömät lapset

Mutta mies joka siittää hyödyttömiä (anōphelētos) poikia –onko hän saanut aikaan muuta kuin ongelmia itselleen, ja vihamiehilleen runsaat, makeat naurut?

Paha vaimo

Poikani, älä anna himon (hēdonē) johdattaa mieltäsi naisen takia, vaan muista, että se mitä syleilet muuttuu kylmäksi, on paha vaimo kotonasi ja vuoteessasi. Sillä mikä haavoittaa syvemmin kuin paha rakas? Sylkäise hänet ulos kuin vihollinen, anna tuon pahansisuisen tytön naida joku Haadeksessa.

Järjestys kodissa ja kaupungissa

Veisatkoon hän virsiään Zeukselle, joka suojaa **samaa verta**. Jos minä tuen **epäjärjestystä** (akosmos) **levittävää omaa sukulaista**, silloin minun täytyy sallia se muillekin.

Jos on **hyödyllinen** (khrēstos) kodissaan, on **oikeamielinen** (dikaios) kaupungissa.

Jokainen paikallaan

Miestä, jonka kaupunki (polis) on asettanut, tulee totella niin pienissä kuin suurissa, niin oikeudenmukaisissa kuin väärissäkin asioissa.

Ja olen varma, että tällainen mies on sekä hyvä johtaja (arkhein) että hyvä johdettava ja toimii omalla paikallaan, missä on, keihäittenkin kahinassa, luotettava toveri.

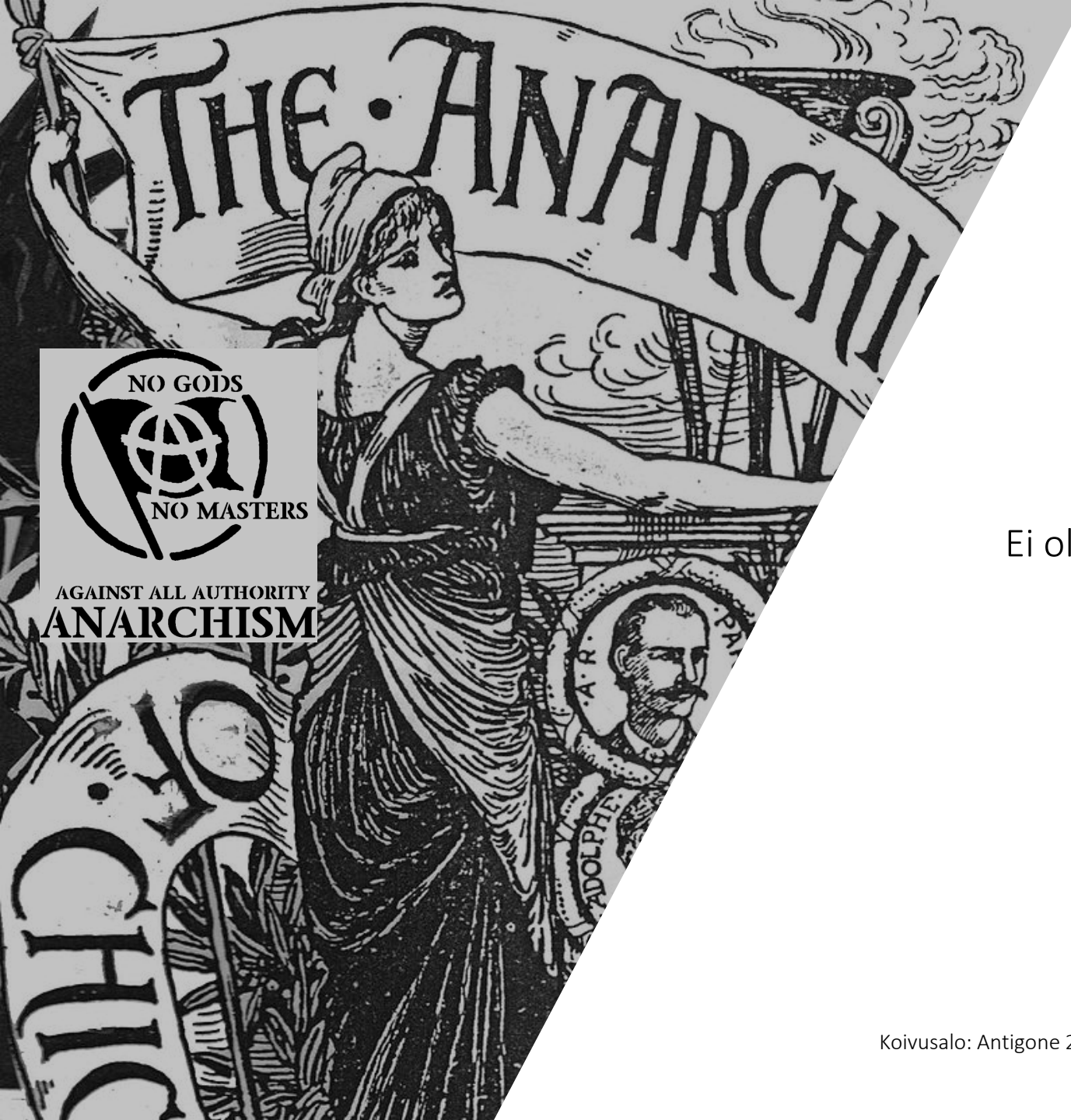

Anarkia pahinta

Ei ole mitään pahempaa (kakon) kuin anarkia (anarkhia)

anarkhias de meizon ouk estin kakon.

AGAINST ALL AUTHORITY
ANARCHISM

Anarkia pahinta

Ei ole mitään pahempaa (kakon) kuin anarkia (anarkhia)
(anarkhias de meizon ouk estin kakon.)

Se tuhoaa kaupungit, se jättää talot hylätyiksi,
se ajaa pakoon liittoutuneet keihäsrivit.

Ei akkojen alle

Mutta oikein suoristetut monet ruumiit pelastuvat tottelemalla (peitharkhia)

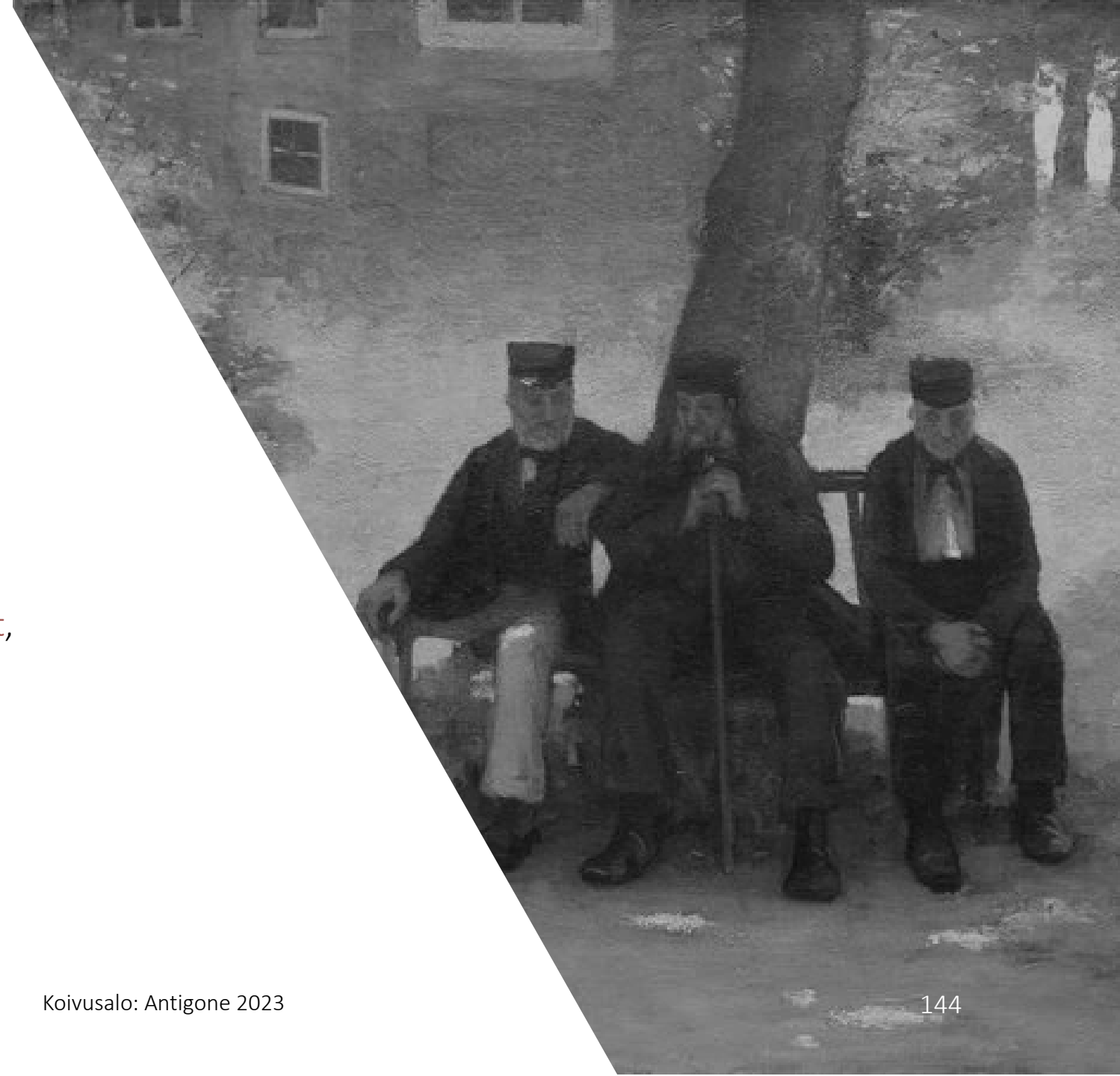
Näin ollen meidän tulee puolustaa järjestystä (kosmos),
eikä koskaan antaa naisen piiskata/lyödä meitä.

Onhan parempi, jos on valtamme viedään,
että sen vie mies; silloin ei kutsuttaisi akkamaiseksi.

Simon Moulijn 1890

Vanhusten vastaus

Mielestämme, jollei aika ole sitä meiltä varastanut,
puhut järkevästi (fronountōs) ja odotetusti.

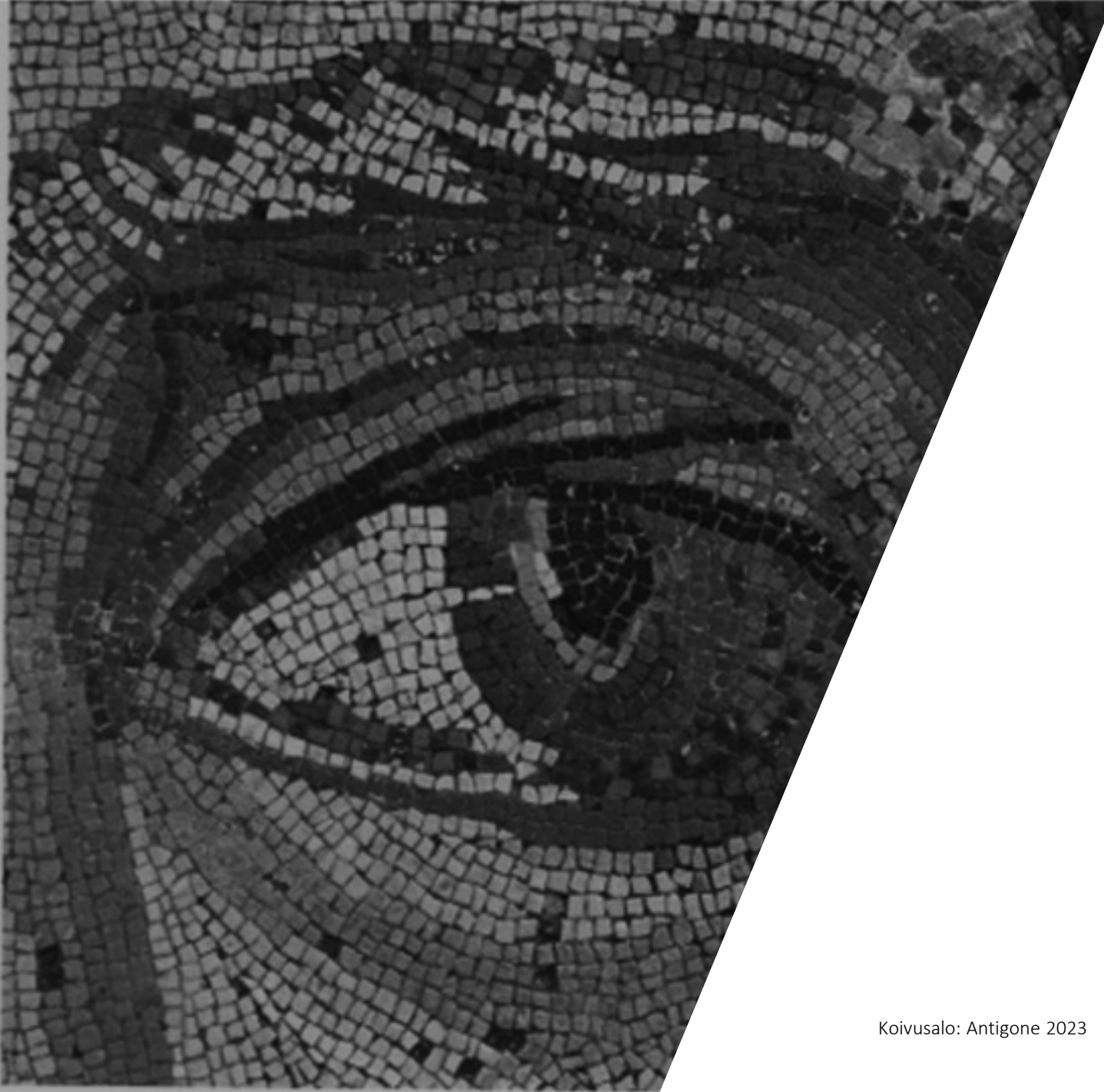
Elli Sougioultzoglou-Seraidari (Nelly's): Nuori mies

Haimonin monologi

Isä, jumalat antoivat ihmisille mielen (frēn)
kaikein korkeimman omaisuutemme.
Minulla ei ole kykyä/voimaa sanoa miten
olet väärässä näissä viime sanoissasi.

Silti voi olla toinen kauniimpi vaihtoehto.

Itsevaltiaan katse

Sinun katseesi/silmäsi hirvittää (deinon) tavallista
kansanmiestä
sanomasta asioita, joita et ilahdu kuulla.

Kultainen kunnia

Mutta olen kuullut puhuttavan pimeässä,
miten koko kaupunki suree (oduromai) tätä tyttöä,

Sillä kukaan nainen ei vähempää ansaitse tuollaista paha,
teosta niin kunniakkaasta,

Kun hänen oma veljensä lojui hautaamattomana
siinä missä kuoli, hän ei antanut saaliskoirien
tai petolintujen raadella ruumista kappaleiksi.

Eikö hän ansaitsisi kansalaisilta kultaisen kunnian?
Tällaista hämää huvia kuiskutellaan.

Tyhjä sielu

Ethän siis pitäydy tapaan (ēthos), että yksin se, mitä sanot, on oikein (orthōs), eikä mikään muu.

Sillä joka katsoo, että vain itse on järkevä (froneō) puhumaan, eikä kukaan muu, sellainen sielu paljastettuna on katseelle tyhjä.

Viisas (sofos) taipuu ja oppii

Mutta mies, joka on viisas (sofos), ei tunne häpeää (aiskhron) kun oppii (manthanein) aina uutta, eikä ole liian taipumaton.

Olethan nähnyt miten puissa, jotka huojuvat myrskyn kourissa, oksat eivät katkeile, kun taas jäykät puut, jotka eivät taivu, revitään irti juuriltaan.

Liian kireät purjeet

Niin myös purjehtia, joka kiristää ajopurjeen köyden eikä löysää sitä, saa veneensä hörppäämään ja jatkaa matkaa kansi veden alla.

Niin, hellitä kiihkosi (thumō), anna sen muuttua.

Oppikaa!

HAIMON:

Jos saan jotenkin sanoa, vaikka olen nuorempi, sanoisin, että parasta on, jos ihmiset jo syntyessään kaiken tietäisivät; mutta kun useimmin näin ei ole, niin on hyvä oppia kauniisti puhuvilta.

KUORO

Valtias, jos hän puhuu sopivasti, ota opiksi ja toisin päin. Hyviä ovat kummankin sanat.

Alexej Boris (Kreon), Manoel Viničius Tavares da Silva (Haimon)
Kuva: Michael Schill

Kreonin ja Haimonin väittely

KR: Ikätoverini, pitäisikö meidän antaa tuon ikäisten miesten opettaa meille järkeä (fronein)?

HA: Ei mitään oikean (dikaion) vastaista. Olen nuori, mutta sinun tulee tarkkailla tekojani, ei vuosiani.

KR: Ja tekosi on pyhittää epäjärjestys (akosmeō)?

HA: En kehota pyhittämään pahantekoa.

KR: Mielestäsi tyttö ei siis ole taudin (nosos) vallassa?

HA: Ei, kaikkien tämän Theeban kaupungin miesten mukaan

Storm Theatre NYC: Antigone
by Jean Anouilh 2014.

Neuvoton ei missään?

KR: Kaupunkiko (polis) määrää miten minun tulee johtaa/marsittaa (tassō)?

HA: Nythän puhut itse kuin lapsi (neos).

KR: Pitääkö minun hallita/johtaa (arkhein) tätä maata jotakuta toista varten?

HA: Ei mikään kaupunki (polis) kuulu yhdelle ihmiselle.

KR: Eikö tapalainkin (nomizō) mukaan kaupunki (polis) kuulu valtaa pitävälle (krateō)?

Aution maan hallitsija

HA: Sinähän hallitsisit taitavasti autiomaata.

Kaunis johtaja (arkhois), yksin (monos), olisit aution maan

Erämaan päämies, yksin, oisit mainio

Sanaharakka oikeudesta

Kr: Tämä vaikuttaa liittotuvan (summakheō) naisten kanssa.

Ha: Jos sinä olisit nainen. Sillä välitän sinusta.

Oi, häijyistä häijyin (pagkakos), isäsi kanssako käyt oikeudesta riitaa?

Ha: Koska näen, että olet erehtynyt (examartanō) oikeudenmukaisesta (dikaia).

Kr: Olen siis erehtynyt (hamartanō) pyhittämään oman
johtoni/hallitsemiseni (arkhas)

Ha: Et voi pyhittää, kun samalla poljet jumalien kunniaa (timē).

Saastunut

Kr: Voi saastunut (miaros) luonne (ēthos), naistakin hysteerisempi/vähäisempi (husteron)

Ha: Et näe minun milloinkaan antautuvan häpeään (aiskhrōn).

Kr: Jokainen sanasi (logos) on tuon tytön puolesta.

Ha: Myös meidän kummankin ja maanalaisten jumalien puolesta.

Kuoleman uhka

Kr: Et saa mennä hänen kanssaan naimisiin niin kauan kuin hän elää.

Ha: Hän siis kuolee ja kuollessaan tuhoaa toisen.

Kr: Oletko jo noin röyhkeä (thrasus) että lausut uhkauksia?

Ha: Mitä uhkailua on, kun puhun typerää ajattelua vastaan.

Kr: Kadut neuvojasi, mietit itse typeriä

Ha: Jollet olisi isäni, sanoisin että olet mieletön (ouk eu fronein).

Kr: Naisen orja, älä maanittele minua!

Ha: Puhua haluat, muttet kuunnella ketään.

Haimon lähtee

Kr: Tuokaa se iljetys (misos) tänne, niin hän saa kuolla, aivan tässä sulhasensa katsoessa!

Ha: Ei kun minä olen läsnä, älä kuvittelekaan. Etkä sinä enää ikinä katso omin silmin kasvojani. Raivoa mielin määrin ystäviesi kanssa, jotka sitä sietävät.

Elävältä hautaaminen

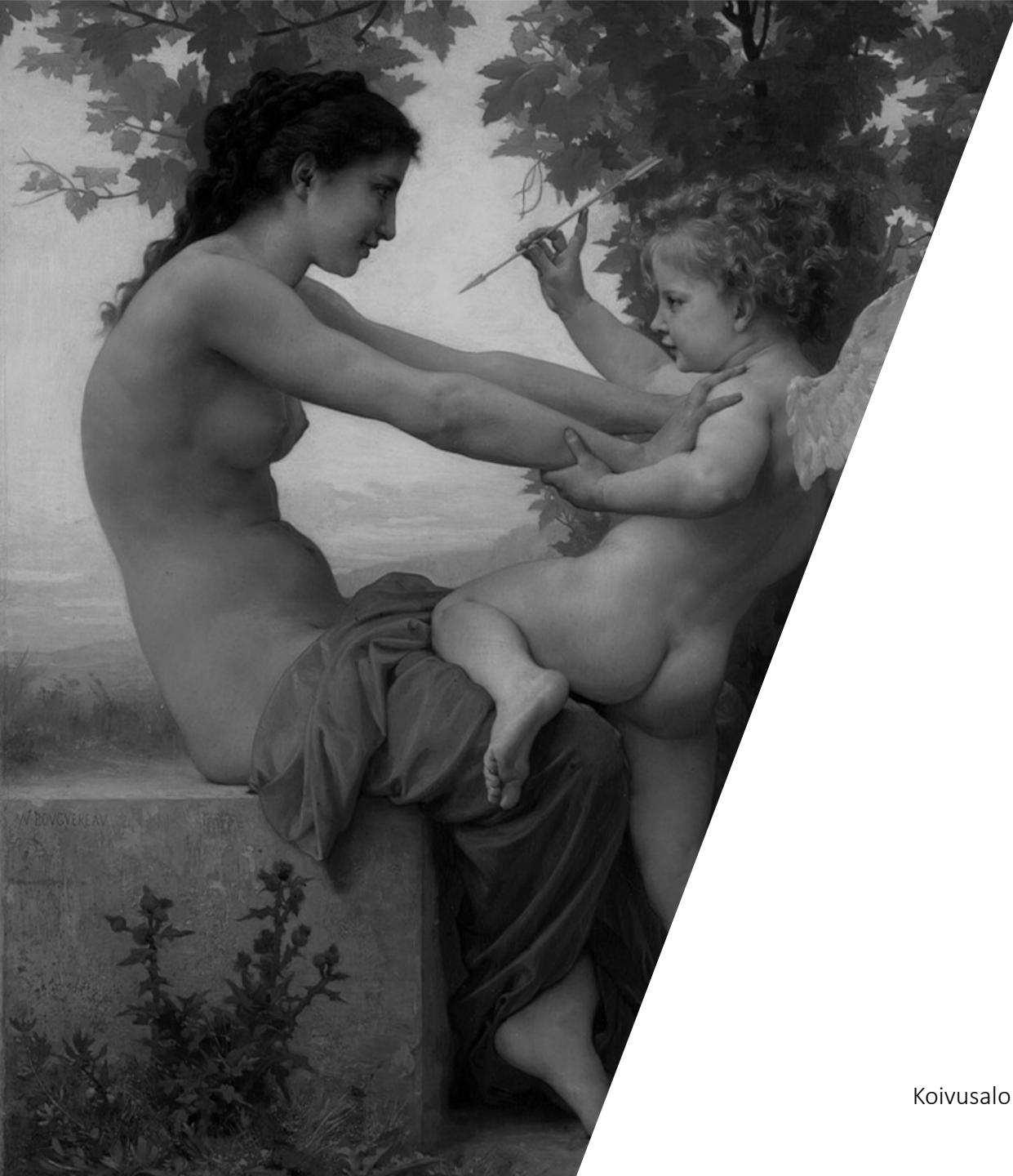
Säästää Ismenen, mutta Antigonen elävältä hautaaminen

Vien hänet paikkaan mihin kukaan ei ole kulkenut, haetaan (krupsō) hänet elävältä kiviluolaan ja annan hänelle vain sen verran muonaa, että kaupunki (polis) pakenee saastumista (miasma).

Siellä hän saa rukoilla Haadesta, ainoaa palvomaansa jumalaa, ja ehkä sattuukin välttämään kuoleman. Tai hän tajuaa, tosin liian myöhään, että Haadoksen palvominen on turhaa työtä.

3. Statismos

William-Adolphe Bouguereau: Tyttö puolustautuu rakkaudelta n. 1880.

Ἔρως (Érōs)

Rakkaus (Erōs), voittamaton (anikētos) taistelussa,
Rakkaus, sinä rikkauksien tuhlari,
Rakkaus, nukut nuoren tytön pehmeällä poskella
vaellat valtameren yli ja maalaispirttien päästä päähän.

Eivät voi kuolemattomat paeta sinua
Eivätkä kuolevaiset, jotka elävät päivä kerrallaan.
Ja sinua seuraava ajautuu hulluuteen/vimmaan (mainomai)

Afrofite leikkii Eroksen kanssa. 300-275 eaa.

Rakkauden valta

Sinä kampeat oikeamielistenkin (dikaiōn) mielet kohti vääryyttä ja kunniattomuutta.

Sinä olet nostanut riitaisan (neikos) hämmennyksen verisukulaisten välille.

Mutta voitto kuuluu neitojen silmäluomissa näkyvälle ilosta itkevälle halulle (himeros), joka istuu suuruuden mahdissa jumalallisten lakien (thesmos) kanssa voittamattoman Afroditen pelatessa pelejään.

Antigonen matka

Mutta nyt olen minäkin jumalallisten lakien (thesmōn) tuolla puolen, kyynelten tulvaa en voi enää pidätellä, kun näen tämän tytön, Antigonen, tekevän matkaa kammioon suurta unta varten.

Neljäs episodi
Antigone kulkee hautaan

Aenne Schwarz as Antigone, Burgtheater, Vienna, Austria (dir. Jette Steckel, 2015; credit: Christian Michelides).

Viimeinen tie (hodos)

Katsokaa minua, isänmaan kansalaiset (patrias politai),
kun kuljen viimeistä tietäni (hodos),
katson viimeistä auringon valoani,
koskaan palaamatta.

Francis Davis Millet,
1894-1897:
Thesmoforia

Häähymnit

Kaikille unen antava Haades,
johtaa minua, elävää,
Akheronin rannalle.
minulla ei osaa häähymneissä,
Ei morsiuslaulut laula minua avioon.
Menen naimisiin Akheronin kanssa.

Itsenäisenä (autonomos)

KUORO

Etkö sinä erkane maineikkaana (kleinos)
ja ylistettynä (epainos) tuonne syvälle kalmojen seuraan?

Mikään riuduttava tauti (nosos) ei iskenyt sinuun,
ei miekankärkien terävä pisto,
vaan itsenäisenä (autonomos),
vielä elävänä, yksin kuolevaisten joukosta,
Laskeudut Haadekseen

Artuš Scheiner (1863–1938) Niobe.

Niobe

Olen kuullut miten Fryygian kutsuvieras,
Tantaloksen tytär, kohtasi
kamalan kuoleman Sipyloksen huipulla:
miten kivi kasvoi peittäen hänet niin kuin
murattiköynnös, kukisti hänet puristukseen,
eikä sade eikä lumi, niin kerrotaan,
antanut hänelle rauhaa,
vaan ne kuluttivat hänet loppuun,
ja valuivat virtana molempia kylkiä pitkin,
ikuisesti itkevien kasvojen alla.
Kohtalo laskee minut uneen niin kuin hänetkin

Jumalten kaltainen

Kuoro: Mutta hän oli jumala ja jumalsyntyinen (theogennēs),
me olemme kuolevaisia (brotoi) ja kuolevais-syntyisiä (thnētogenēs).

On silti suurta kuulla, että on saanut osakseen
jumalien kaltaisen elämän ja myöhemmin kuoleman.

A: Oi voi, pilkkaatte minua! Isieni jumalien
nimessä, piikittele minua vasta kuoltuani,
älä suoraan kasvokkain.
Voi kaupunkiamme, voi sen vauraita kansalaisia!

Ilman surijoita outoon hautaan

Voi Dirken lähdettä ja Theeban pyhää lehtoa,
sen komeita sotavaunuja.

Te olkaa kanssatodistajiani (summartus)
miten ilman rakkaiden itkua ja
minkä lakien (nomois) tähden
kuljen kohti kallioiden vartioimaan kammioon
täysin uudenlaiseen hautaan.

Koditon, vieras (metoikos)

Voi kurjuutta, ei paikkaa kuolevaisten
tai vainajien joukossa, vieraana (metoikos)
kanssa elävien ja kuolleiden.

Kreon tuomitsee Antigonen kuolemaan. Giuseppe Diotti, 1845.

Olen puhdas

Etkö tiedä, ettei kukaan säästelisi juoma uhreissa ja valituksissa ennen kuolemaansa, jos se jotain auttaisi? Viekää hänet heti, sulkekaa hautakammioon käskyni mukaan, ja jättäkää hänet sinne yksin.

Valitkoon, kuoleeko vai eläkö
sellaisessa haudassa.
Minä olen puhdas (hagnos);
mutta tyttö menettäköön
paikkansa elää maan päällä keskuudessamme.

Yorgos Javellas: Antigone 1961.
Irene Papas: Antigone

Omiensa joukkoon

Oi hautakammioni (tumbos), Oi häähuoneeni,
Oi syvä kotini, ikuinen vankilani,
minne menen tapaamaan omiani, tuota
suurta kuolleiden määrää,
jotka Persefone otti vastaan.
Viimeisenä astun sinne minä, kaikista kurjin,
jo ennen elämäni kohtalon langan katkeamista.

Birute Mar: Antigone:
SOLO THEATRE

Vainajat

Ja silti elän toivossa, että isä tervehtii minua
rakastavasti; että sinä, äitini, rakastat minua,
ja myös sinä, rakas veljeni. Sillä kun sinä kuolit,
pesin sinut, puin sinut omin käsin,
ja kaadoin juomauhrit haudoillenne.

Palkkio kunnioituksesta

Mutta nyt, Polyneikes, kun
vartalosi peitin sain tämän palkkioksi.
Tosin ymmärtävät (fronousin) tietävät, että oli hyvä
kun kunnioitin (timēsa) sinua.

Veljen ainutkertaisuus

Jos olisin lapsien äiti tai puolisoni mätänisi
kuolleena - en olisi noussut tähän väkivaltaiseen
(bia) toimeen kaupunkia (polis) kohtaan.

Minkälaista lakia (nomos) näin sanoen arvostan?

Kuolleen puolison tilalle olisin voinut saada toisen
ja lapsia toisia hankkia toiselta

Mutta isäni ja äitini ovat Haadeksen kätkemiä,
enkä voi enää saada uutta veljeä.

Perheen riistäminen

Tämän lain mukaan annoin sinulle korkeimman kunnian (ekprotimaō) mutta Kreon katsoi, että tein väärin (hamartanō) ja kammottavan (deinos) teon, veli rakas.

Ja nyt hän määrää minut vangittavaksi, naimattomana, vihkilaulutta, ilman avioliitotta ja osattomana lasten kasvattamiseen.

Niin rakkaimmat riistettyinä, kuljen elämään kurjuuttani kuolleiden kammioihin.

Jumalallinen oikeus?

Mitä jumalallista oikeutta (daimonōn dikēn) olen rikkonut?

Miksi minun pitäisi katsoa enää jumalten puoleen?

Keitä liittolaisia voisin kutsua?

Kun toimin hurskaasti (eusebeō)

Sain häpäisijän (dussebeia) aseman.

Birute Mar: Antigone:
SOLO THEATRE
Kuva: Lara Khatchikian

Antajaa heille anteeksi

*Jos tämä miellyttää jumalia,
niin kärsittyäni kai ymmärrän virheeni.*

*Mutta jos vääryyttä (hamartanousi) ovat tehneet nämä
ihmiset, en toivo heille suurempaa pahaa kun he ovat
epäoikeudellisesti minulle määränneet.*

Yorgos Javellas: Antigone 1961.
Irene Papas: Antigone

Täytäntöönpano

Kuoro: Sama myllertävä myrsky vain jatkuu
tytön sielussa, pitää häntä vallassaan.

Kr: Sen vuoksi hänen saattajansa valittavat hidasta kulkua.

A; Voi voi, tuo sana tulee lähelle itse kuolemaa.

Kr. En voi mitenkään rohkaista sinua ettei tuomiotasi täytettäisi.

Yorgos Javellas:
Antigone 1961.
Irene Papas: Antigone

Viimeiset sanat

Isieni kaupunki Theeban maassa
ja sukumme muinaiset jumalat!
Minut viedään pois, en voi enää viivytellä.
Theeban valtiaat (koiranidēs), katsokaa minuun
kuninkaallisen sukumme ainoaan elossa
olevaan tyttäreeseen.
Katsokaa miten kärsin, ja kenen käsissä,
siksi, että hurskauden pyhitin

4. Statismos

Hendrick Goltzius, 1603: Nukkuva Danae.

Myytti Danaesta

Myös ihana Danae koki tämän kohtalon,
hän vaihtoi taivaan kirkkauden pronssiseinäisiin saleihin.
Häntä pidettiin vankina, kätkettynä kammioon niin kuin
hautaholviin.

Ja silti oli hänkin jalosukuisesta perheestä, voi lapseni, voi
lapseni, ja hän hoivasi Zeuksen siementä joka putosi
kultasateena .

Alexander Rothaug: Kolme kohtalotarta 1910

Kohtalon hirmuinen voima

*Mutta kohtalokkaan (moiridia)
voima on hirmuinen (dunasis deina)
ei mikään säästy siltä,
ei rikkaus, ei Ares, ei linnoitus,
eivätkä meren runnomat mustat laivat.*

Hulluuden riivaama Lykurgos hyökkää vaimonsa kimppuun (n. 350–340 eaa.).

Lykurgoksen telkeäminen

Dryaksen, edonialaisten kuninkaan
kiivasluontoinen poika joutui myös vangiksi
kun raivosi jumalaa vastaan:
Dionysos telkesi hänet kiviseen luolaan
Niin hänen kiihkonsa hurjin kuohu laantui vähitellen,
ja hän tuli tietämään, että pilkkaavilla sanoillaan,
hulluudessaan,
hän oli hyökännyt jumalaa vastaan.

Viides episodi Teiresias

Yorgos Javellas: Antigone 1961.
Tzavalas Karousos:Teiresias

Teiresias saapuu

Oi Theban valtiaat (anaktes),
näin saavuimme yhtä matkaa
yhdellä katseella.
Sellaistahan on sokeain kulku: saattajista riippuvaa

Kr: Oi Teiresias vanhus, mitä uutta tuot?

Yorgos Javellas: Antigone 1961.
Tzavalas Karousos:Tieresias

Miksi

Kerron sinulle.
Ja sinun on toteltava (pitheō)
näkijää (mantis)

Kohtalon nuora

Kr: En neuvojasi ole tähän saakka hyljännyt

T: Oletkin kipparoinut kaupunkia oikeaan (orthēs)

Kr: Sinusta olen hyötynyt, sen todistan

T: Ymmärrä (fronei) siis, että kuljet onnekkuutesi (tukhe)
veitsenterällä

Kr: Mistä on kysymys? Vapisen puheestasi!

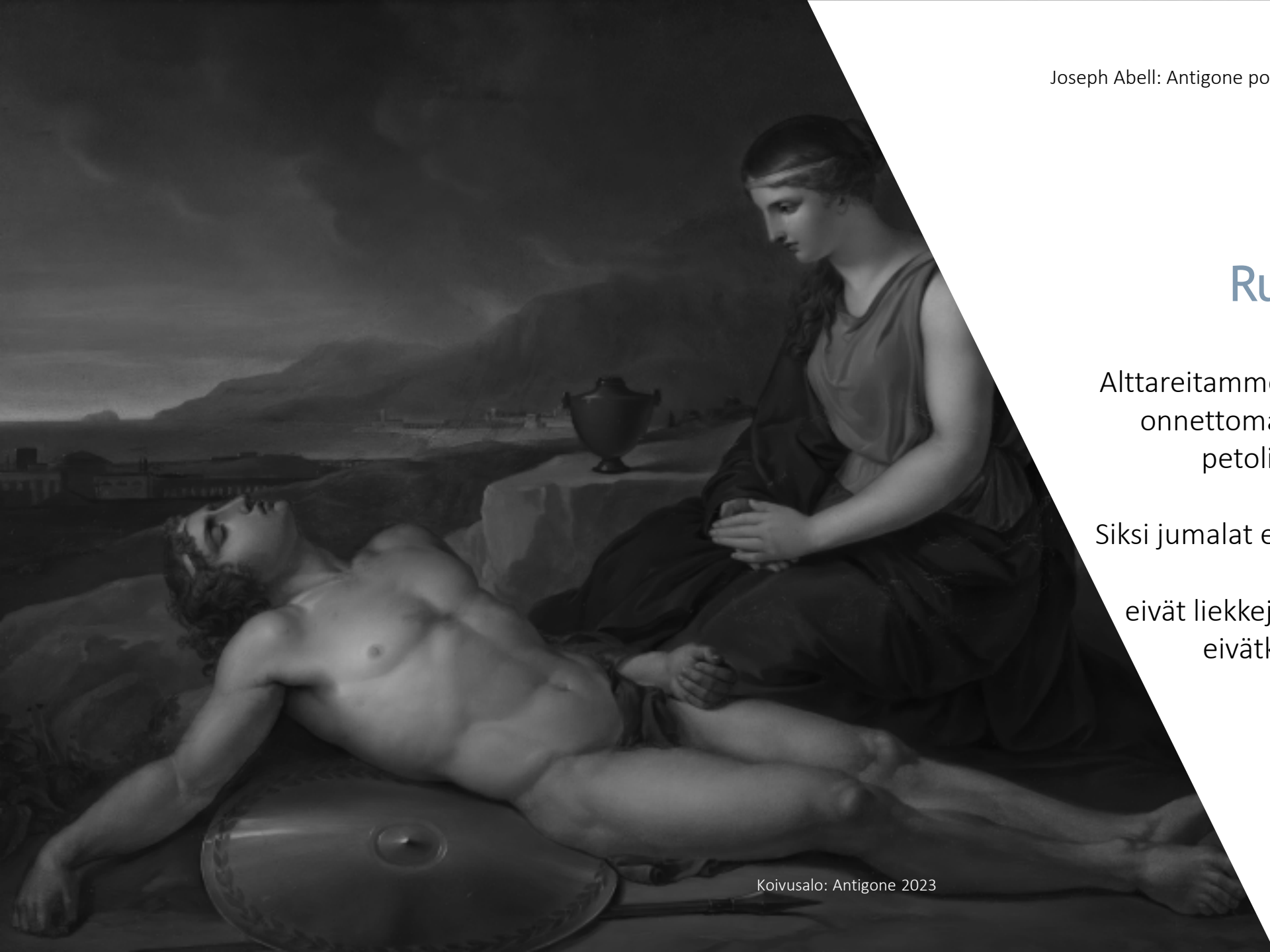
Yorgos Javellas: Antigone 1961.
Tzavalas Karousos:Tieresias

Kaupunki on sairas

Tajuat, kun kuulet nämä taitoni paljastamat merkit (sēmeia)

Pelästyivät lintuja ja suoritti uhrin, joka epäonnistui

Sinun mielesi (frēn) takia kaupunki (polis) on sairas (noseō)!

Joseph Abell: Antigone polvistuneena veljensä ruumiin luokse 1805.

Ruumis saastuttaa

Alttareitamme ja tulisijojamme saastuttaa
onnettoman Oidipuksen pojan ruumis,
petolintujen ja kulkukoirien saalis.

Siksi jumalat eivät enää ota vastaan meiltä
uhreja ja rukouksia,
eivät liekkejä paahdetuista kylkipaloista,
eivätkä linnut huuda huutoja joita
ymmärrämme,
nyt kun ovat syöneet
kuolleen miehen
verta ja rasvaa.

National Theatre: Antigone (2012): Daniel Walsh poikana ja Jamie Ballard Teiresiaksena
Kuva: Johan Persson

Ihmiset ovat erehtyväisiä

Mieti (fronēson) tätä, poikaseni.
Kaikille ihmisille on yhteistä erehtyminen (examartanō).

Mutta erehdyttyään (hamartē)
ei ihminen ole typerä (aboulos) tai kadotettu (anolbos),
jos hän etsii parannusta pahaan eikä kilpisty asenteisiinsa.

Jääräpäisyys (authadeia) jää syytetyksi tyhmyydestä.

National Theatre: Antigone (2012): Daniel Walsh poikana ja Jamie Ballard Teiresiaksena
Kuva: Johan Persson

Älä lyö lyötyä

Myönny kuolleiden vaateisiin, älä potki jo kaatunutta.
Mitä rohkeutta on tappaa tapettu uudestaan?
Hyvällä sinulle sanon hyvän neuvon.

Ei ole nautinnollisempaa kuin oppia hyvin puhuvalta,
kun tämä omaksi eduksesi puhuu.

Ei kaupantekoa

Oi vanhus, te kaikki tähtäätte minuun niin kuin
jousiampujat maaliinsa ja en säästy edes sinun
ennustuksiltasi.

Olen saanutkin jo osani sukukunnaltanne, tullut
kohdelluksi kauppatavarana.

Tehkää voittonne, käykää kauppaa, kuten haluatte,
Sardiksen meripihkalla, Intian kullalla.

Philip Bosco (Kreon). Lincoln Center Repertory 1971.

En salli hautaamista

Mutta sitä miestä te ette hautaa hautakammioon, ei vaikka Zeuksen kotkat tulisivat ryöstämään sen raadon ja veisivät Zeuksen valtaistuimelle.

En salli hänen hautaamistaan, en edes saastumisen (miasma) pelossa.
Tiedän hyvin, ettei ihmisellä ole voimaa tahrata (miainō) jumalia.

Oi vanha Teiresiaskin joutuu häpeää tuovaan tuhoon, kun hän puhuu kauniisti häpeällisiä puheita omaksi voitokseen.

Asterix ja ennustaja

Rahanrakastaja (filarguros)

Kr: Ennustajien (mantikon) koko suku on rahan rakastajia (filarguron).

T: Ja itsevaltioiden suku rakastaa ahnetta voittoa (aiskhrokerdeia)

Vallan

Kr: Ymmärrätkö että puhut päälliköllesi (tagos)?

Tiedän.

Te: Sillä olet pelastanut (sōsas) kaupungin minun avullani.

Kr: Olet viisas ennustaja, mutta mieltynyt vääryyteen.

Te: Härnäätkin minua paljastamaan salaisuuksia, jotka sydän
kätkee.

Kr: Anna palaa! Kunhan et vain puhu saadaksesi voittoa.

Te: Luuletko todella minun puhuneen palkkion (meros)
toivossa?

Kr: Tiedä vain, ettet voi käydä kauppaa mielelläni

Ennustus: ruumis ruumiista

Tiedä siis tämä. Monta kierrosta ei aurinko ehdi tehdä, ennen kuin annat itsestäsi syntyneen ruumiin vastalahjaksi muista ruumiista!

Sillä heitit yhden maan päältä alle maan, panit kunniatta sielun hautakammioon, ja täällä pidät alamaailman jumalille kuuluvaa ruumista, osattomana (amoiron), hautaan siunaamattomana (akteriston), epäpyhänä (anosios).

Kuolleet eivät kuulu sinulle, eivätkä jumalille ylhäällä, mutta teet väkivaltaa niille tällä tavoin.

Raivottaret

Tämän vuoksi tuhoavat kostajat vaanivat sinua,
Haadksen ja jumalien raivottaret (Erinus),
odottavat aikansa saadakseen sinulle saman pahan.

Pian miesten ja naisten valitukset nousevat talossasi;
kaupunkeja, joissa sodit, ravistelee vihan myrsky,
ja niiden lapset, jotka mätänivät koirien, villi eläinten ja
haaskalintujen ruokana, tuovat nyt kaameaa löyhkää
takaisin kaupunkisi kotiliesille kertomaan teoistasi.

Polttava nuoli sydämeen

Nuoleni olen ampunut sydämeesi,
Ärsytyksesi vihastuksen virittämänä, jousimiehen tapaan,
Niin varmoja ettet voi paeta niiden poltetta.

Poika, vie minut kotiin, niin että tämä
saa syöstä raivoansa (thumon) nuorempia kohti,
ja oppia pitämään kielensä kurissa,
ja paremman mielen mielessään kuin nyt.

Theater tri-bühne: Antigone. Alexej Boris (Kreon)
FOTO Michael Schill

Harkinta

Kuoro: *Valtias: hän lähti, hirvittävin ennustuksin.
Ei ole ollut väärässä*

Kr: *Tiedän sen itsekin ja mieleni on levoton
On hirveää myöntyä, mutta vastustaa kun
kohtalon tuho on valmiina iskemään kiihkooni (thumon).
Sekin on kauheaa*

Kuoro: *Hyvää harkintaa (euboulías) nyt tarvitset Menoikeoksen poika.*

Kr: *Mitä sitten minun pitää tehdä? Sano! Niin suostun.*

Vapauta tyttö ja hautaa mies

Mielipiteen (doksa) muuttaminen

Voi oi, sydämelle käy toimen muuttaminen
Mutta välttämättömyyttä (anagkē) vastaan ei voi
käydä toivotonta taistelua.

Ja minä, joka muuttanut on katsantoni (doksa),
itse sitomani, käyn omin käsin vapauttamaan.

Pelkäänpä nyt, että annettuja lakeja (nomous)
on parasta varjella elämänsä loppuun.

Hyporchema

Kreikkalainen tanssi

Hyporchema

Viidennen seisovan kuorolaulun sijaan tuleekin
iloinen ja riehakkaampi tanssilaulu Dionysoksen kunniaksi

Oi Bakkhus!

Jumala, ja sinun monet nimesi,
Kadmoksen morsiamen kunnia,
jylisevän ukkosen Zeuksen poika!
Sinä suojelet kuuluisaa Italiaa,
sinä hallitset Demeterin vierasystävällistä
Eleusiin lahtea!

Oi Bakkhus!
Sinun valtasi on Theebassa,
bakkanttinaisten kotikaupungissa,
Ismenos-joen virtaavan veden ääressä,
niityillä, joihin kylvettiin raivoisan
lohikäärmeen siemenet.

Parantavat askeleet

Nyt kun raivoisa rutto on iskenyt
koko kaupunkiin,
tule sinä parantavin askelin
Parnassoksen tuolta puolen
valittavan aavan yli.

Voi terve! Tulta syöksevien
tähtien tanssinjohtaja,
yön äänten vartija!
Zeuksen lapsi, ilmesty meille, valtias,
seuralaistesi mainadien kanssa,
jotka tanssivat sinulle
hurmoksessa läpi yön,
oi lakkhos, lahjojen antaja!

Exodos - Lähtö

Loppunäytös

Sanansaattaja

Kadmoksen ja Amfionin talojen naapurit,
ei ole ihmiselämässä asemaa, jota voisi
ylistää tai moittia pysyvyydestä.

Kohtalo (tukhē) nostaa, kohtalo painaa alas
onnekkaat (eutukheō) ja epäonniset (dustukheō) ainaisesti.
Eikä kukaan voi ennustaa sitä mikä on määrätty kuolevaisille.

Onnellinen monarkki

Kreonia kadehdittiin (zēlōtos), kuten minäkin tein,
kun hän pelasti (sōsas) vihollisilta
tämän Kadmoksen maan ja
ottamalla yhden johdon (monarkhian),
ohjannut sitä suoraan
ja hyväsyntyiset lapset ovat olleet siunauksena.

Reino Tolvanen Antero Rokkana. Edwin Laineen tuntematon

Kaik on mänt!

Nyt kaikki on mennyttä.

Kun ihminen on
menettänyt nautintonsa, ei häntä voi pitää elävänä,
vaan vain hengittävänä (empasukhos) kalmona

Suru-uutiset

Mitä surua (akthos) nyt tuotkaan kuninkaan taloon?

Kuolleita kaikki. Ja elävät ovat syynä kuolemaan.

Kuka on tappaja? Ja kuka kuollut? Kerro heti!

Haimon on tapettu. Veri vuosi itsensä kädellä.

Siis kumman käden isän vain oman?

Oman käden kautta, isäänsä taposta syyttäen

Oi näkijä, kuinka oikeassa olitkaan

Eurydike

Kansalaiset, te kaikki, kuulin sananne,
kun tulin suorittamaan rukoukset jumalatar
Athenelle.

Olin juuri avaamassa salvat aukaistakseni ovet,
kun kuulin puhetta jostain perheen
onnettomuudesta.

Kaaduin kauhusta palvelijattarieni käsivarsille,
ja menetin tajuntani.

Mutta sano uudelleen mistä onnettomuudesta
sinä oikein puhuit. Kuuntelen, ei epäonni
ole minulle mitään uutta.

Sanansaattajan kertomus

Minä, rakas kodinvaltiatar (despoina) olin paikalla
enkä jätä totuudesta (alētheia) mitään sanomatta.

Miksi lohduttaisin sinua sanoilla
jotka osoittautuvat myöhemmin valheeksi?

Totuus on aina oikein.

orthon halēthei' aei.

Yorgos Javellas: Antigone 1961.
Manos Katrakis: Kreon

Kreon saapuu haudalle

Jostain kaukaa joku meistä kuuli äänekkään valituksen sen kammion vierestä, joka oli jätetty ilman hautajaisriittejä, ja me menimme kertomaan siitä kuninkaalle, Kreonille.

Kun hän tuli lähemmäksi, kaikenlaiset valittavat itkun äänet ympäröivät hänet.

Hän huusi tuskaisesti, ja lausui syvän surun sanat:
"Näenkö kurjuudessani nyt tulevaisuuteen?"

Antigone hirttäytynyt

Haudan etäisimmässä nurkassa me sitten
näimme tytön roikkuvan hirtettynä,
hirttoköysi oli pellavainen vaatekappale.

Füssli - Haemon Discovering the Body of Antigone, 1800

Haimon

Ja me näimme pojan syleilevän naista,
käsivarret vyötärön ympärillä, huutamassa
Haadeksen morsiamen menetystä,
isän tekoja ja kirottua aviovuodettaan.

Kreon estää Haimonia

Kun Kreon näki heidät molemmat, hän itki katkerasti.

Hän meni heidän luokseen ja huusi valittaen:

"Voi poikaparkani, mitä olet tehnyt!

Mitä oikein ajattelit? Mikä onnettomuus tuhosi mielesi?

Tule ulos sieltä, poikani, rukoilen polvillani!"

Haimonin itsemurha

Mutta poika tuijotti vain häntä silmät villedin (agriois) ,
sylki kasvoihin, ja sanomatta mitään veti kaksiteräisen miekan
tupestaan; isä pakeni ja poika ei osunut.

Sitten, täysin sekopäisenä, onneton poika
syöksyi miekkaan koko voimallaan, työnsi
kyljen puoliväliin; ja kun vielä oli elossa
hän tarttui tyttöön, syleillen hyvin hellästi.

Hän veti henkeä ja suusta sinkosi raju
verisuihku, joka lensi tytön valkealle poskelle.

Rosemarie Beck: Haimonin kuolema

Häät haadeksen talossa

Kalmo lepää kalmon vieressä
miesparka on saanut hääriittinsä
Haadeksen talossa, ja osoittanut ihmisille,
että ajattelemattomuus (aboulia)
tuo miehille suurinta pahaa.

Eurydike poistuu palatsiin

Kuoro: Miten tämä pitää ymmärtää? Kuningatar poistui hiljaa, ei kertonut hyvää eikä pahaa.

SS: Olen hämmästynyt itsekin. Mutta toivotaan, että hän menee suremaan poikansa kohtaloa, kun kuulee onnettomuudesta; ei mene ulos, julkiselle paikalle, kansalaisten nähden, vaan suree kotona, piikojensa läsnä ollessa. Hänellä on kyky arvioida mikä on sopivaa.

Kreon saapuu kantaen Haimonia

Siinä valtias (anax) itse tuleekin,
kantaen muistoa käsillään,
kantaen todistetta ilman selitystä;
ei se kerro niinkään
jonkun toisen hulluudesta (atē) ,
kuin hänen omasta kohtalokkaasta erheestään (hamartōn).

Kreon suree poikansa Haimonin kuolemaa. Public Speaking Department of Pacific University 1902.

Valitus

Oi voi,
ymmärtämättömän mieleni erheet (hamartēmata)
voi kovuuttani, joka toi kuoleman.
Katsokaa meitä, tappaja ja tapettu, samasyntyiset.
Voi, harkintani kammottavat (anolbos) seuraukset,

Antigone in St. Louis, 2014.
Kuva: Peter Wochniak

Isän valitus

Voi lapsi!

Niin nuori ja nuorena täytyi kuolonkohtalosi

Oi joi joi voi, Oi joi joi

Olet kuollut, pois lähtenyt,

et oman harkitsemattomuutesi (dusboulia) vuoksi,

vaan minun!

Perheen menetyt

Oi voi, voi
Kärsimys, näen toisenkin iskun kurjuudessa.
Mitä enää voisi kohtaloni
pitää minulle varattuna?
Nyt kannan poikani ruumista käsivarsillani,
ja samalla näen toisenkin ruumiin
Oih, Oih, kärsinyt äiti, oih lapseni

Hyödytön, olematon

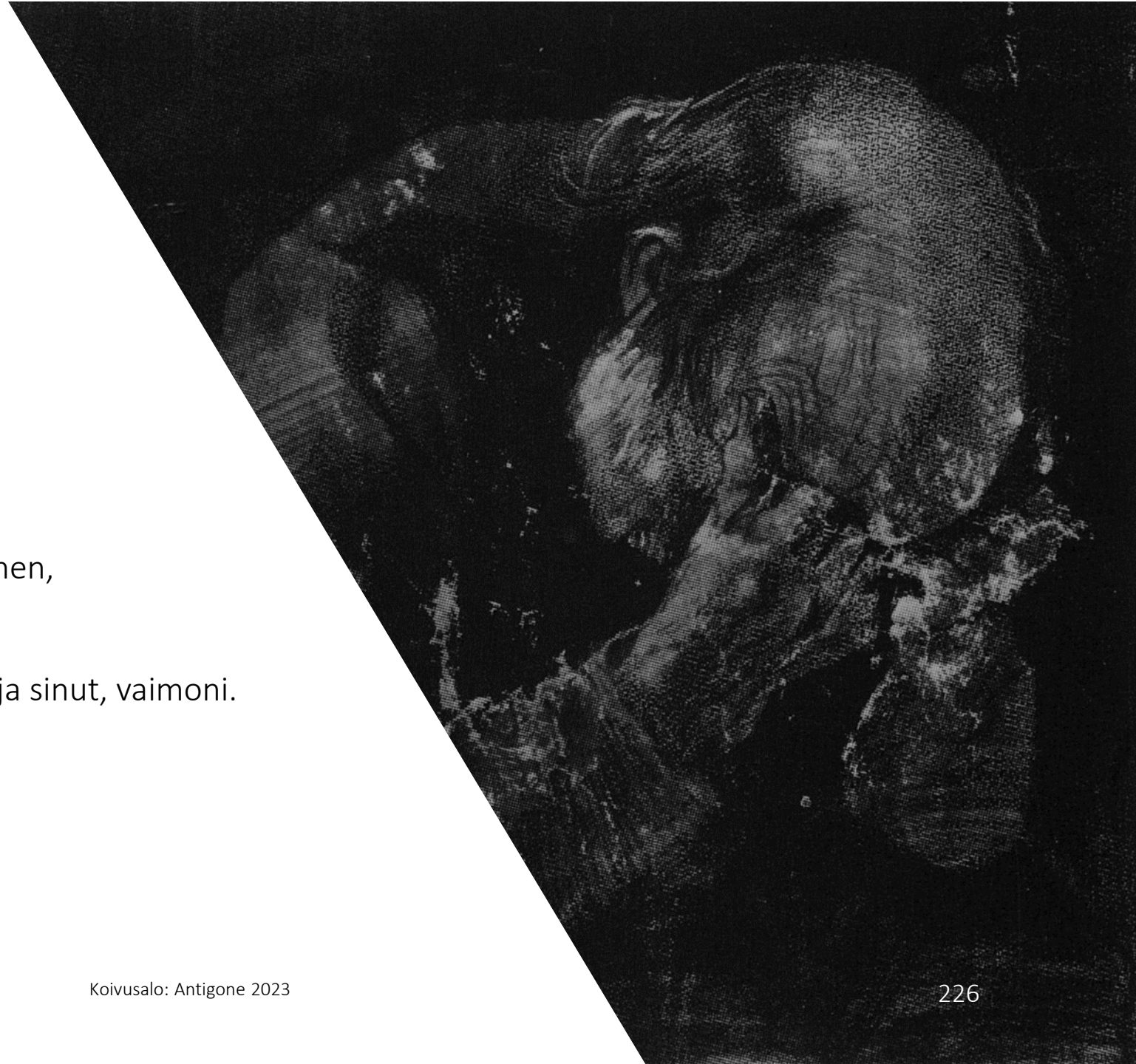
Oi voi, syy on yksin minun, ei kukaan toinen
kuolevainen voi minua siitä vapahtaa
Sillä minä se olin, minä yksin,

Minä surmasin sinut, minä hyödytön (meleos),
Minä, sanon se on totta.

Palvelijat, viekää minut nopeasti pois,
viekää kauas pois minut,
joka olen vähempi kuin ei kukaan (mēdeis).

Sietämätön taakka

Viekää minut pois, arvottoman (mataion) miehen,
Pyydän, viekää pois raaka ja hyödytön
vastoin tahtoani surmasin sinut, oma lapseni, ja sinut, vaimoni.
En tiedä mihin katsoisin, kehen nojaisin.
Käsieni ote kirpoaa,
ja päähäni on pudonnutta sietämätön taakka

πολλῶ τὸ φρονεῖν εὐδαιμονίας
πρῶτον ὑπάρχει.
χρὴ δὲ τὰ γ' εἰς θεοῦς
μηδὲν ἀσεπτεῖν.

μεγάλοι δὲ λόγοι
μεγάλας πληγὰς τῶν ὑπεραύχων
ἀποτίσαντες
γῆρα τὸ φρονεῖν ἐδίδαξαν.

Fronesis

Ymmärrys/järkevyys (froneō) on onnellisuuden (eudaimonia) korkein alku (huparkhō)

Toimissamme jumalia kohtaan, ei mikään olkoon epäpyhää (aseptein)

Suuret sanat (logoi), suurilla iskuilla ylimielisen (huperaukhos), on takaisin maksettava (apotinō)

Vanhuus fronesista opettaa (didaskō)